

• Visegrad Fund

20
22

UCZNIOWIE WOBEC ZMIAN KLIMATU

RAPORT Z BADAŃ

Dr Anna Guzy

Dr Magdalena Ochwat

Badania *Uczniowie wobec zmian klimatu* prowadzone było w ramach projektu wyszehradzkiego *Edukacja Humanistyczna V4 dla Klimatu. Rozpoznania – dobre praktyki – rekomendacje* realizowanego przez Interdyscyplinarne Centrum Badań nad Edukacją Humanistyczną Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach przy współpracy z EUROPE DIRECT Śląskie.

Katowice 2022

Interdyscyplinarne Centrum Badań
nad Edukacją Humanistyczną

EUROPE DIRECT
Śląskie

Spis treści

Wprowadzenie.....	3
Przedmiot i cel badań	5
Charakterystyka badanej grupy	7
Wyniki badań ankietowych	
Część I: Kompetencje ekologiczne uczniów	11
Część II: Postawy uczniów wobec problematyki zmian klimatu	15
Część III: Edukacja proklimatyczna w szkołach	27
Część IV: Edukacja klimatyczna na lekcjach języka polskiego	34
Część V: Edukacja dla klimatu w opiniach uczniów.....	44
Wnioski z przeprowadzonych badań.....	52
Komentarze do badań.....	56

Wprowadzenie

Edukacja jest niezbędna, by przygotować społeczeństwa do radzenia sobie z kryzysem klimatycznym. Edukacja w zakresie kryzysu klimatycznego powinna być podstawowym elementem programów nauczania wszystkich przedmiotów, nie powinna i nie może być zatem spychana na margines. Powinna być umieszczona w centrum tego, czego nauczamy i czego się uczy, zwłaszcza w krajach, które są w większym stopniu odpowiedzialne za ten kryzys, tak aby mogła ona prowadzić do przebudowy społeczeństw i starej cywilizacji. Obecnie, jak podaje raport UNESCO¹, kraje, które najchętniej włączają treści dotyczące zmian klimatu do programów kształcenia, to te najbardziej narażone na ich skutki, stanowią one przeciwieństwo krajów w dużej mierze za nie odpowiedzialnych, jak Polska.

Edukacja na temat kryzysu klimatycznego powinna być zintegrowana na wszystkich poziomach kształcenia i we wszystkich dyscyplinach nauczania. Warto, by równym stopniu skupiała się na „głowie”, „sercu” i „rękach” uczniów². Tylko poprzez holistyczne programy nauczania zapewnimy uczniom wiedzę, zielone kompetencje, nadzieję i zaangażowanie. Edukacja ta powinna już teraz być włączona do kształcenia uniwersyteckiego, również do kształcenia zawodowego nauczycieli wszystkich przedmiotów i na wszystkich poziomach edukacji. Należy zapewnić wiedzę, skuteczne metody pedagogiczne i narzędzia, by zachęcić do przyjęcia postawy obejmującej zmianę całego naszego życia – bezprecedensową zmianę w historii świata z gospodarek wydobywczych do nowych systemów zbudowanych na zasadach szacunku, wzajemności i regeneracji.

Analizując wyniki raportu *Uczniowie wobec zmian klimatu*, nie możemy oprzeć się porównaniom z najczęściej oglądaną podczas tegorocznego Bożego Narodzenia na Netfliksie produkcją – *Nie patrz w górę*. Mimo dostarczania faktów, takich jak raporty IPCC, ludzie nie bardzo przejmują się zagrożeniami środowiskowymi. W Polsce w ostatnich latach obserwujemy nie tylko brak edukacji klimatycznej, bezczynność rządu i lokalnych władz, ale dalsze konsumpcyjne nastawienie społeczeństwa. Profesor Szymon Malinowski w filmie *Można panikować* przywołuje wypowiedzi dziennikarzy, którzy zwracają się do niego w następujący sposób: „niech Pan nie mówi strasznych rzeczy, bo ludzie nie będą chcieli tego słuchać, to jest program poranny, na śniadanie”. Wolimy, żeby o tym nie mówiono, ściszymy

---

¹ *How countries are integrating climate change issues in education*, Raport UNESCO. Wersja online <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379591> [dostęp: 27.12.2021].

² Por. Tamże.

ostatni alarm przeciwpożarowy, bo jest jeszcze w miarę miło. A do tego twórcy nowego szkolnego przedmiotu, historia i teraźniejszość (HiT), stawiają na wiedzę na temat kosztów finansowych i społecznych „polityki klimatycznej” oraz dostrzeganie różnic między ekologią a ekologizmem. Nie przekształcamy kopalń, nie ograniczamy spożycia mięsa, prowadzimy ekspansywną wycinkę drzew, nawet tych w najstarszych lasach, produkujemy ogromne ilości śmieci, żyjemy tak, jakby zasoby się samoodnawiały...

Musimy się jak najszybciej obudzić, póki jeszcze mamy czas. Po to, żeby ostatecznie zdania z filmu *Nie patrz w górę*, wypowiedziane na chwilę przed katastrofą, nie stały się dla nas realną perspektywą: „tak naprawdę niczego nam w życiu nie brakowało. Sami powiedzcie”. A do stracenia mamy wszystko...

Zapraszamy do lektury

Anna Guzy i Magdalena Ochwat

Cele i przedmiot badań

Celem prowadzonych wśród uczniów badań było:

- Zebranie unikalnych danych uwzględniających doświadczenia uczniów dotyczące realizacji edukacji dla klimatu oraz humanistyki środowiskowej w ich szkołach.
- Znalezienie odpowiedzi na pytanie o kompetencje ekologiczne uczniów.
- Poznanie postaw uczniów wobec problematyki kryzysu klimatycznego.
- Poznanie opinii uczniów na temat realizowania edukacji klimatycznej na lekcjach języka polskiego.
- Poznanie opinii uczniów na temat realizowania edukacji klimatycznej w szkołach.

Prace badawcze przebiegały w następujących etapach:

- Głównym narzędziem badawczym była ankieta, składająca się z metryczki oraz 18 pytań. Dziesięć z nich miało charakter zamknięty, dwa – otwarty, znalazło się w niej również sześć pytań półotwartych³.
- W ankiecie wyszczególniono pytania zorientowane wokół pięciu obszarów tematycznych:
  1. **Kompetencji uczniów** w zakresie wiedzy na temat kryzysu klimatycznego.
  2. **Postaw uczniów** wobec kryzysu klimatycznego.
  3. **Edukacji klimatycznej w szkołach.**
  4. **Edukacji klimatycznej na lekcjach języka polskiego.**
  5. **Edukacji dla klimatu w opinii uczniów.**

Uczniowie byli zapraszani do udziału w badaniu poprzez stronę internetową UŚ, ICBEH (Interdyscyplinarne Centrum Badań nad Edukacją Humanistyczną; www.icbeh.us.edu.pl), stronę projektu wyszehradzkiego (www.hec.us.edu.pl), stronę EUROPE DIRECT Śląskie (<https://www.europedirect-slaskie.pl/>), serwisy społecznościowe Facebook oraz Instagram.

- Udział w badaniu był anonimowy i dobrowolny.

---

³ Ankieta została przeprowadzona poprzez serwis Lime Survey, kwestionariusz ankiety znajduje się pod adresem: <https://el.us.edu.pl/ankiety/index.php/823685?lang=pl>.

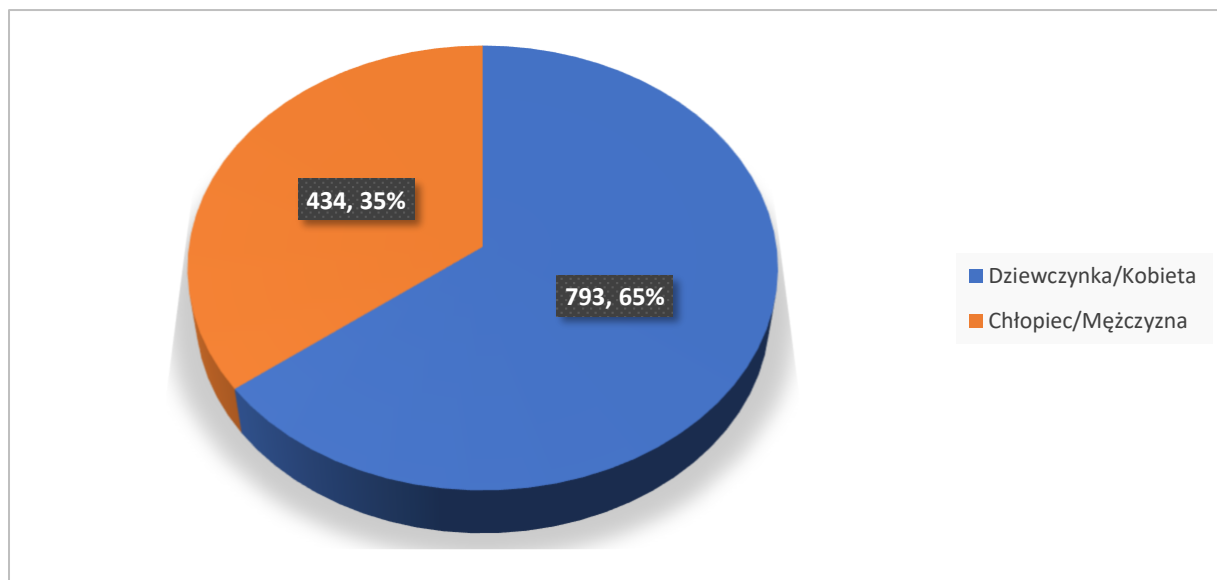
- Na każdym etapie respondent mógł zrezygnować z dalszego wypełniania ankiety. Po zakończeniu badania raport z uzyskanymi wynikami będzie dostępny na www.us.edu.pl oraz www.europedirect-slaskie.pl, a uczestnicy będą mieli do niego dostęp.

W badaniu właściwym prowadzonym od listopada do 15 grudnia 2021 roku wzięło udział 2 181 uczniów, **1 227 ankiet zostało w pełni wypełnionych** i poddanych szczegółowej analizie.

W zaprezentowanej analizie wypowiedzi uczniów przedstawiamy w oryginalnym brzmieniu, została uwzględniona wyłącznie korekta językowa. Zależało nam bowiem, aby opisywane treści zachowały swoją unikatową i autentyczną formę.

Charakterystyka badanej grupy

Prezentację uzyskanych wyników badań warto poprzedzić przedstawieniem grupy badawczej. Wykres 1. oraz tabela 1. stanowią ilustrację graficzną płci respondentów.

Wykres 1. Płeć badanych

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 1. Płeć badanych

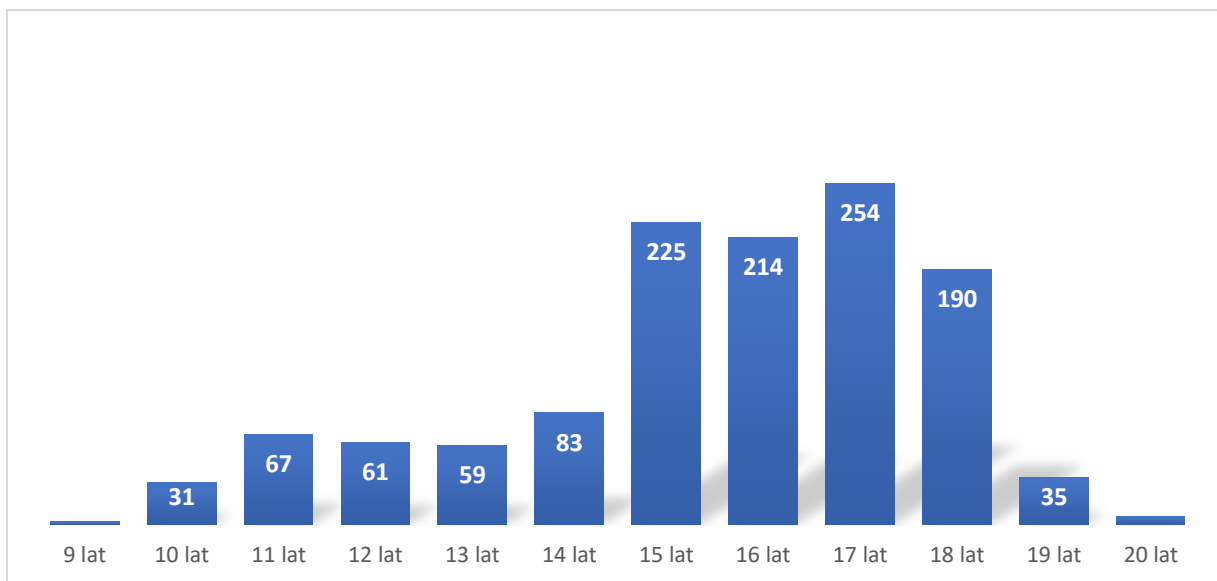
Odpowiedź	Liczba	Procent
Dziewczynka/Kobieta	793	64,63
Chłopiec/Mężczyzna	434	35,37
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

64,63% badanych stanowiły dziewczęta/ kobiety (793 osób), natomiast 35,37% – chłopcy/ mężczyźni (434 osoby). W próbie badawczej przeważali badani płci żeńskiej.

W kolejnym pytaniu metryczki badani zostali poproszeni o wskazanie swojego wieku. Wykres 2. oraz tabela 2. stanowią ilustrację graficzną uzyskanych w tym zakresie wyników badań.

Wykres 2. Wiek badanych

Źródło: *Badania własne.*

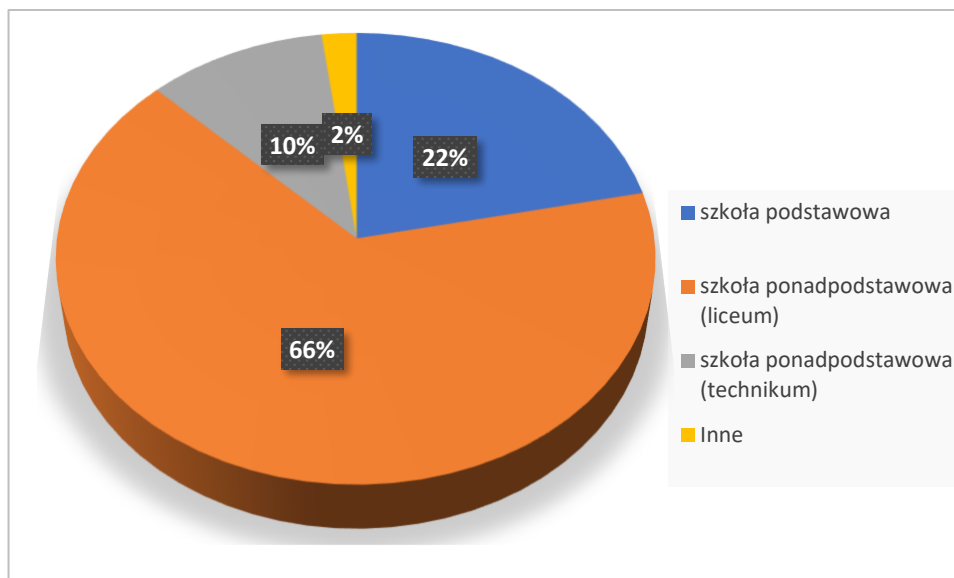
Tabela 2. Wiek badanych

Wiek badanych (w latach)	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Liczba wskazań	2	31	67	61	59	83	225	214	254	190	35	6

Źródło: *Badania własne.*

Średni wiek badanych wynosił 15,5 roku. Największą grupę respondentów stanowiły osoby w przedziale wiekowym 15–18 lat.

Badani zostali poproszeni o wskazanie typu szkoły, w której się uczą. Wykres 3. Oraz tabela 3. stanowią ilustrację graficzną uzyskanych w tym zakresie wyników badań.

Wykres 3. Typ szkoły/ placówki

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 3. Typ szkoły/placówki

Odpowiedź	Liczba	Procent
szkoła podstawowa	266	21,68
szkoła ponadpodstawowa (liceum)	807	65,77
szkoła ponadpodstawowa (technikum)	129	10,51
Inne	25	2,04
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

Zdecydowana większość badanych wypełniających ankietę to uczniowie szkół ponadpodstawowych: liceum (65,7%) – 807 osób, uczniowie ze szkół podstawowych stanowili drugą co do liczebności grupę (21,68%) – 266 osób. Uczniowie techników stanowili 10,51% badanych (129 osób). Badani z innych typów szkół, tj. szkoły branżowej stanowili 2,04% (25 osób) respondentów.

W kolejnym pytaniu respondenci zostali poproszeni o wskazanie województwa, w którym mieszkają. Tabela 4. stanowi ilustrację graficzną uzyskanych w tym zakresie wyników badań.

Tabela 4. Województwo

Odpowiedź	Liczba	Procent
dolnośląskie	18	1,47
kujawsko-pomorskie	1	0,08

śląskie	1190	96,98
lubelskie	0	0,00
lubuskie	0	0,00
łódzkie	2	0,16
małopolskie	9	0,73
mazowieckie	0	0,00
opolskie	1	0,08
podkarpackie	1	0,08
podlaskie	3	0,24
pomorskie	0	0,00
świętokrzyskie	0	0,00
warmińsko-mazurskie	1	0,08
wielkopolskie	1	0,08
zachodniopomorskie	0	0,00
Razem	1227	100

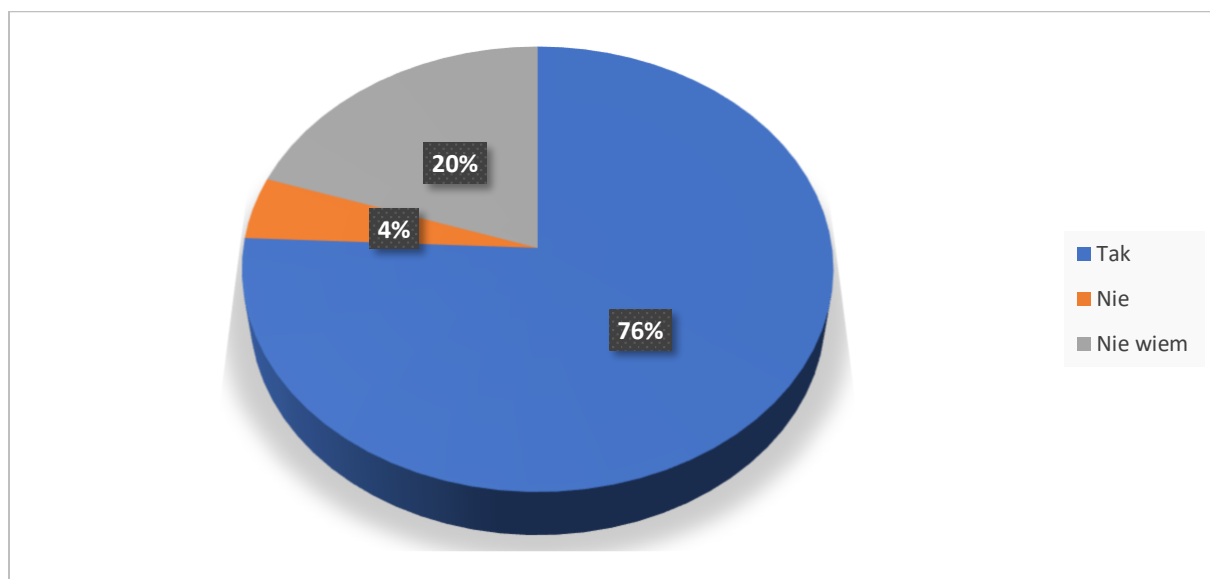
Źródło: *Badania własne.*

Najliczniejszą grupę spośród badanych stanowili mieszkańcy województwa śląskiego 96,68% (1 190 osób), 1,47% badanych (18 osób) pochodziło z województwa dolnośląskiego, 0,73% (9 osób) pochodziło z Małopolski, a 0,24% (3 osoby) – z województwa podlaskiego. W badaniu wzięło udział 2 uczniów z województwa łódzkiego (0,16% próby) oraz po jednej osobie z województw: kujawsko-pomorskiego, opolskiego, podkarpackiego, warmińsko-mazurskiego oraz wielkopolskiego.

Wyniki badań ankietowych

Część I Kompetencje ekologiczne uczniów

W pierwszym pytaniu respondenci zostali poproszeni o ustosunkowanie się do stwierdzenia: *Globalne ocieplenie spowodowane emisją gazów cieplarnianych jest faktem*. Mogli wybrać jedną z trzech możliwych odpowiedzi: *tak*, *nie* lub *nie wiem*. Wykres 4. Oraz tabela 5. stanowią ilustrację graficzną uzyskanych wyników badań.

Wykres 4. Globalne ocieplenie spowodowane emisją gazów cieplarnianych jest faktem
Źródło: *Badania własne*.

Tabela 5. Globalne ocieplenie spowodowane emisją gazów cieplarnianych jest faktem

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	929	75,71
Nie	55	4,48
Nie wiem	243	19,80
Razem	1 227	100

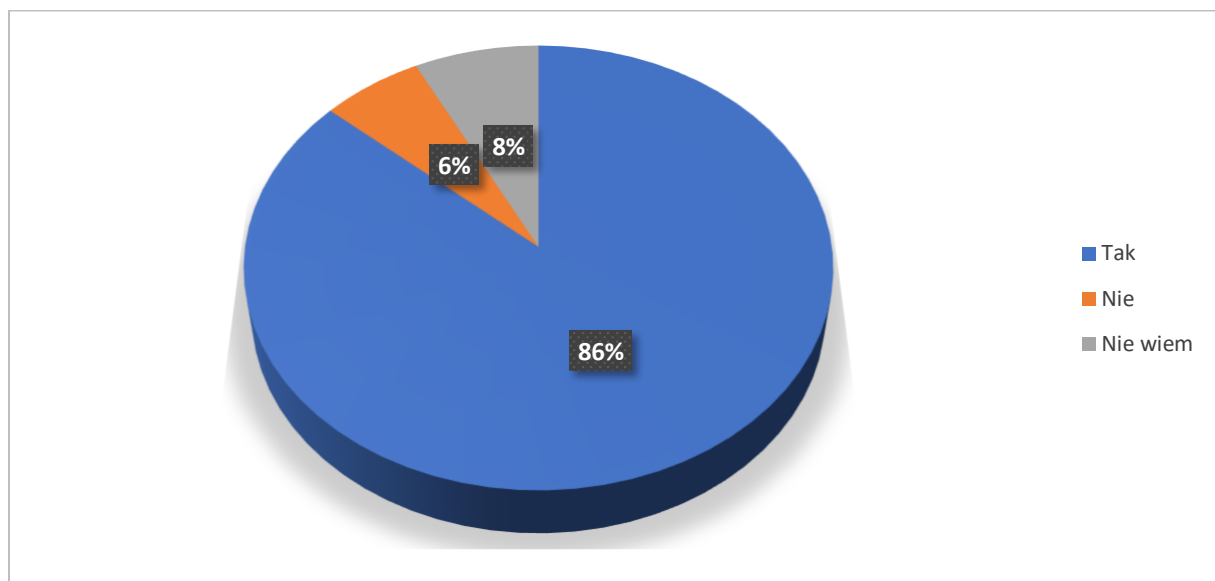
Źródło: *Badania własne*.

Zdecydowana większość respondentów 75,71% (929 osób) zgadza się z tym, że globalne ocieplenie spowodowane emisją gazów cieplarnianych jest faktem. 4,48% badanych (55 osób) uznaje, że nie jest to prawda, natomiast 243 osoby (19,8%) nie znają odpowiedzi na to pytanie.

W porównaniu z grupą badanych przez nas nauczycieli polonistów, aż o 20% mniej uczniów niż nauczycieli uznaje, że globalne ocieplenie spowodowane emisją gazów

cieplarnianych jest faktem (75% uczniów). Zdecydowanie większa część nauczycieli zgadzała się z tym faktem, było to ponad 94% polonistów.

W kolejnym pytaniu respondenci zostali proszeni o ustosunkowanie się do zdania: *Ludzie są odpowiedzialni za zmiany klimatu*, wybierając jedną z trzech możliwych odpowiedzi: *tak, nie, nie mam zdania*. Na wykresie 5. oraz w tabeli 6. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 5. Odpowiedzialność ludzi za zmiany klimatu

Źródło: *Badania własne*.

Tabela 6. Odpowiedzialność ludzi za zmiany klimatu

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	1060	86,39
Nie	75	6,11
Nie wiem	92	7,50
Razem	1 227	100

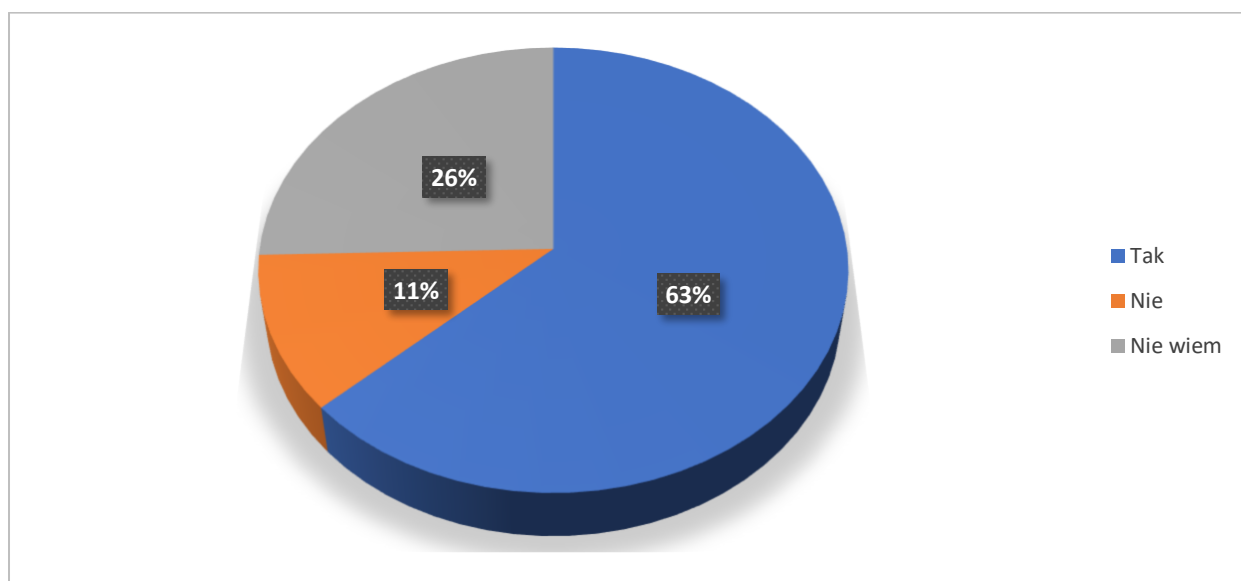
Źródło: *Badania własne*.

86,39% badanych (1 060 ankietowanych) uważa, że ludzie są odpowiedzialni za zmiany klimatu, odpowiedzi negatywnej udzieliło 75 uczniów (6,11%), 92 osoby (7,5% respondentów) nie znały odpowiedzi na to pytanie.

W porównaniu z grupą badanych przez nas nauczycieli polonistów zdecydowanie większa część nauczycieli zgadzała się z tym faktem – było to 96, 67% polonistów.

Kolejne stwierdzenie, odnośnie do którego proszono uczniów o ustosunkowanie się przez wybór z trzech opcji: *tak, nie, nie mam zdania*, brzmiało: *Naukowcy są zgodni co do tego*,

że zmiany klimatu są spowodowane działalnością człowieka. Na wykresie 6. oraz w tabeli 7. zostały zilustrowane uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 6. Naukowcy są zgodni co do tego, że zmiany klimatu spowodowane działalnością człowieka

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 7. Naukowcy są zgodni co do tego, że zmiany klimatu spowodowane działalnością człowieka

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	776	63,24
Nie	139	11,33
Nie wiem	312	25,43
Razem	1 227	100

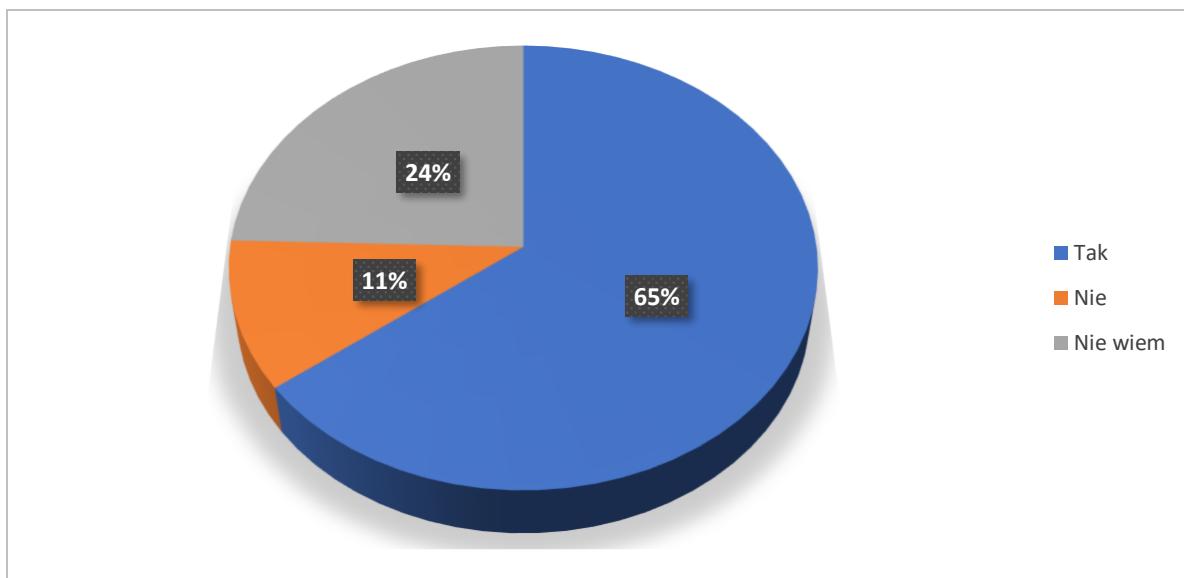
Źródło: *Badania własne.*

776 osób (63,24% badanych) potwierdza fakt stwierdzony naukowo, że to działalność człowieka powoduje zmiany klimatu. 139 osób (11,33%) spośród badanych uczniów jest odmiennego zdania, 312 osób (25,43%) nie zna odpowiedzi na to pytanie.

W porównaniu z grupą badanych przez nas nauczycieli polonistów większa część nauczycieli niż uczniów zgadzała się z tym faktem – było to 86,67% polonistów.

Respondenci zostali także poproszeni o ustosunkowanie się do stwierdzenia: *Spółczesność ma wpływ na politykę klimatyczną*, przez wskazanie jednej z trzech możliwych odpowiedzi: *tak*, *nie* lub *nie wiem*. Na wykresie 7. oraz w tabeli 8. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 7. Spółeczeństwo ma wpływ na politykę klimatyczną

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 8. Spółeczeństwo ma wpływ na politykę klimatyczną

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	794	64,71
Nie	132	10,76
Nie wiem	301	24,53
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

794 osoby (64,71% badanych) są zdania, że społeczeństwo ma wpływ na politykę klimatyczną, zaś 132 osoby (10,76 %) spośród badanych uczniów wyrażają odmienną opinię na ten temat. 301 badanych (24,53%) nie zna odpowiedzi na to pytanie.

Wśród badanych nauczycieli polonistów 26,67% raczej się zgadza z tą tezą, a 36,67% zdecydowanie się z nią zgadza⁴.

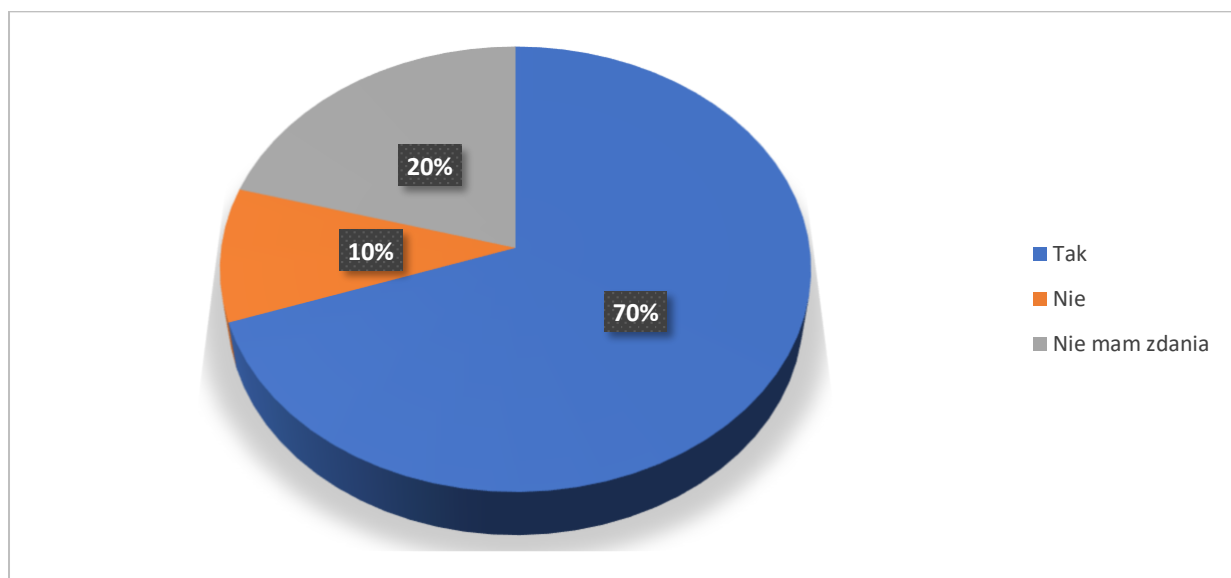
⁴ W tym pytaniu w badaniach nauczycieli polonistów zastosowano 5-stopniową skalę Likerta.

Wyniki badań ankietowych

Część II Postawy uczniów wobec problematyki zmian klimatu

W tej części ankiety pytano respondentów o ich postawy wobec problematyki zmian klimatu: o to, czy tematyka proklimatyczna jest dla nich ważna, czy angażują się w rozmaite aktywności z tego zakresu. Ponadto interesowało nas również, kto zdaniem uczniów stanowi autorytet w przekazywaniu wiedzy na temat zmian klimatu. Dodatkowo zapytano uczniów o to, czy znają książki i filmy z dotyczące kryzysu klimatycznego.

Pierwsze pytanie przybrało następującą formę: *Czy tematyka związana ze zmianami klimatu jest dla Ciebie ważna?* Uczniowie ustosunkowywali się do tego pytania, wybierając jedną z trzech odpowiedzi: *tak*, *nie* lub *nie mam zdania*. Na wykresie 8. oraz w tabeli 9. zostały zilustrowane uzyskane w tym zakresie wyniki badania.

Wykres 8. Czy tematyka związana ze zmianami klimatu jest dla Ciebie ważna?
Źródło: *Badania własne.*

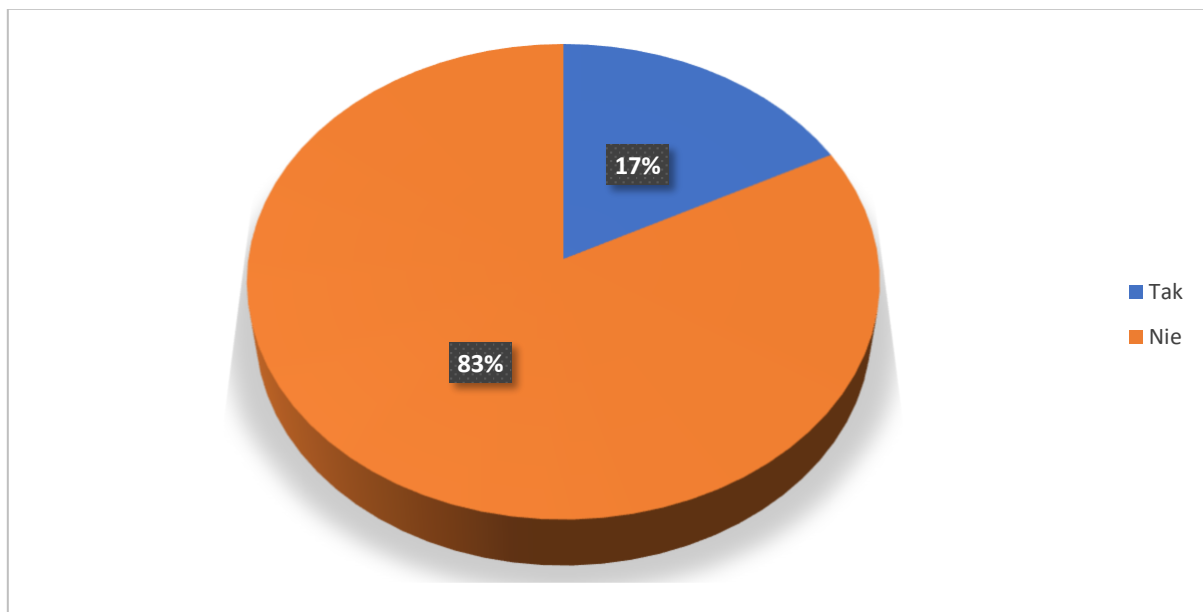
Tabela 9. Czy tematyka związana ze zmianami klimatu jest dla Ciebie ważna?

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	855	69,68
Nie	119	9,70
Nie mam zdania	253	20,62
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

Dla zdecydowanej większości uczniów 69,68% (855 osób) tematyka związana ze zmianami klimatu jest ważna, natomiast dla niespełna 10% (9,7%) nie jest ona istotna. Ponad 20% badanych nie ma jednoznacznego zdania na ten temat.

W kolejnym pytaniu interesowała nas odpowiedź uczniów dotycząca ich aktywności proklimatycznej: *Czy brałeś udział/ bierzesz udział w aktywnościach/ działaniu, które uwzględniają/ uwzględnia edukację klimatyczną? Jeśli tak, podaj przykłady.* Na wykresie 9. oraz w tabeli 10. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 9. Dodatkowe aktywności w zakresie edukacji dla klimatu
Źródło: *Badania własne.*

Tabela 10. Dodatkowe aktywności w zakresie edukacji dla klimatu

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	213	17,36
Nie	1 014	82,64
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

17,36% badanych (213 osób) angażuje się w aktywności/ działania, które uwzględniają/ uwzględnia edukację dla klimatu. Zdecydowana większość uczniów nie angażuje się w takie działania i aktywności (82,64%, 1 014 osób).

Uczniowie, którzy są zaangażowani w różnorodne aktywności wskazują na:

- Działania prowadzone w domu:** *segreguję śmieci, kupuję ubrania w lumpeksie, staram się zredukować plastik w moim życiu i w miarę oszczędzać wodę i energię, zbieranie wody deszczowej, sadzenie roślin, korzystanie z komunikacji miejskiej, zaprzestanie jedzenia mięsa.*
- Działania w mediach społecznościowych:** *udostępniam sporo różnych postów o takiej tematyce.*

3. **Akcje organizowane w szkole:** sprzątanie świata, konkursy ekologiczne, sadzenie drzew i sprzątanie śmieci na Dzień Ziemi, Tydzień Edukacji Globalnej, różne spotkania w szkole podstawowej, *zajęcia klubu w poprzedniej szkole, gdzie aktywnie udzielaliśmy się w akcjach, jak sadzenie drzew czy chodzenie na wykłady dotyczące edukacji dla klimatu, kółko przyrodnicze, podczas którego dyskutowaliśmy na temat zmian klimatycznych oraz podejmowaliśmy działania mające na celu dbanie o planetę (np. sprzątanie śmieci w pobliskim parku), akcja przeciw smogowi i marsz.*
4. **Konkursy i akcje o zasięgu miejskim i ogólnopolskim:** *brałem udział w konkursie na film traktujący o historii ochrony środowiska w Bielsku-Białej, organizowany przez miasto, olimpiada ekologiczna, inne konkursy związane z wiedzą o zanieczyszczeniu środowiska, konkursy plastyczne o tematyce ekologiczne, miejski happening ekologiczny, konkursy o tematyce ekologicznej (m.in. Krajowy Konkurs Energetyczny), gra Ekobielszczanin.*
5. **Obowiązkowe zajęcia szkolne:** obowiązkowe projekty, udział w zajęciach „zrównoważony rozwój”.
6. **Działania aktywistyczne i edukatorskie:** *rozsyłam ankiety i zachęcam ludzi do ich wypełnienia odnośnie zmian klimatycznych; Na podstawie informacji podawanych przez pozarządowe organizacje zajmujące się szeroko pojętą ekologią staram się edukować moich rówieśników; Edukuję ludzi w moim otoczeniu i w internecie, biorę udział w różnych warsztatach i szkoleniach online, dużo czytam i wdrażam się w aktywizm klimatyczny; Climate Strike Online; Staram się walczyć ze smogiem, edukując ludzi odnośnie do sposobów ogrzewania mieszkań; Jestem członkiem w Młodzieżowej Radzie mojej gminy, biorę udział w konkursach nt. klimatu i poszerzam świadomość na ten temat w mojej szkole, często przygotowuję tzw. prasówki na lekcje właśnie na ten temat.*
7. **Działania w organizacjach młodzieżowych i pomoc w akcjach z zakresu edukacji dla klimatu:** *ZHP – szerzenie edukacji ekologicznej poprzez instrumenty metodyczne ZHP (między innymi teraz realizujemy projekty poświęcone szeroko pojętej ekologii), chodzę na zbiórki harcerskie w mojej szkole, to jest takie „popularne”, tam uczymy się o środowisku, które nas otacza, sprzątanie lasów z Młodzieżą Wszechpolską.*

Następnie zadano uczniom następujące pytanie: *Czy czytasz książki związane z tematyką zmian klimatu? Jeśli tak, podaj przykłady.* W tabeli 11. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Tabela 11. Czytanie książek związanych z tematyką zmian klimatu

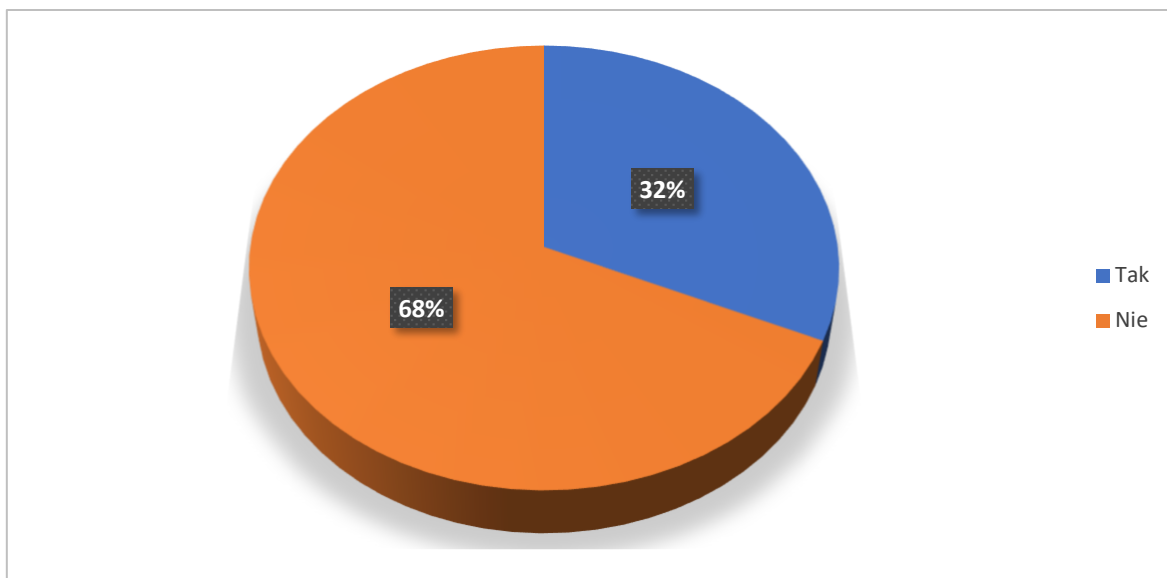
Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	100	8,15
Nie	1 127	91,85
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

8,15% badanych (100 osób) deklaruje, że sięga po książki związane z tematyką zmian klimatu. Zdecydowana większość badanych nie czyta książek o tej problematyce (91,85%) Uczniowie wskazują na następujące pozycje:

- bardzo często uczniowie wskazywali czasopisma „Cogito” oraz „National Geographic”,
- wielokrotnie powtarzającymi się tytułami były: *Jak uratować świat?* Areta Szpura, *Wilki* Adama Wajraka, *Życie na naszej planecie* Davida Attenborough, często uczniowie wskazywali również na podręczniki do przyrody, geografii oraz języka angielskiego,
- ponadto uczniowie wskazują na książki: *Historia pszczół* i *Ostatni Mai* Lunde, *Jak ocalić świat przed katastrofą klimatyczną?* Billa Gatesa, *No Logo* Naomi Klein, *Życie zero waste* Katarzyny Wągrowskiej, *Nowa normalność* Grzegorza Brauna, *The most important comic book on the Earth (Rewriting extinction)* Cary Delavingne i Ricky’ego Gervaisa, *Oblicza geografii* (podręcznik dla licealistów), *Modopolis* Dany Thomas, *Prowadź swój plug przez kości umarłych* Olgi Tokarczuk, *Sekretne życie drzew* Petera Wohllebena, *Koniec lodu. Jak odnaleźć sens w byciu świadkiem katastrofy klimatycznej* Dahra Jamaila, *21 lekcji na XXI wiek* Yuvala Noaha Harariego, *Mniej znaczy lepiej* Jasona Hickela, *Jak zerwać z plastikiem* Katarzyny Dudzik, *Nauka o klimacie* Aleksandry Kardaś, Marcina Popkiewicza i Szymona Malinowskiego, *Gawędy o wilkach i innych zwierzętach* Marcina Kostrzyńskiego, *Klimatyczne ABC. Interdyscyplinarne podstawy współczesnej wiedzy o zmianie klimatu*, serię *Nela, mała reporterka*, *Zwierzaki świata* Martyny Wojciechowskiej, *Felix, Net i Nika oraz teoretycznie możliwa katastrofa* Rafała Kosika,
- podręczniki,
- uczniowie korzystają także z internetu, czytając artykuły, blogi oraz fora internetowe.

Oprócz pytania o książki, zapytano uczniów również o to: *Czy znasz filmy poruszające ten temat? Jeśli tak, podaj przykłady.* W tabeli 12. oraz na wykresie 10. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 10. Czy znasz filmy poruszające temat związany ze zmianą klimatu
 Źródło: *Badania własne.*

Tabela 12. Czy znasz filmy poruszające temat związany ze zmianą klimatu

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	389	31,70
Nie	838	68,30
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

31,7% uczniów zna filmy, które poruszają tematykę związaną ze zmianami klimatu (68,3%, 838 respondentów nie zna tytułów takich filmów).

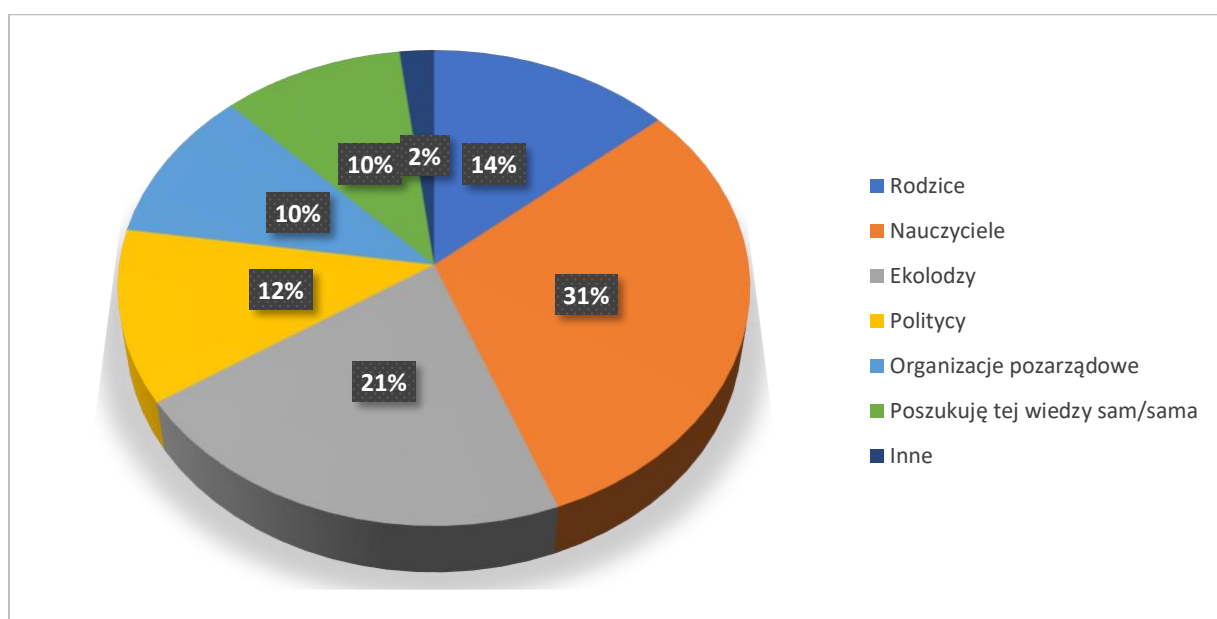
Badani uczniowie wskazali następujące pozycje:

1. Najczęściej powtarzającymi się tytułami były: filmy Davida Attenborough, film animowany *WALL·E* oraz reportaże Martyny Wojciechowskiej.
2. Uczniowie równie często wskazywali konkretne serie filmowe oraz kanały telewizyjne oraz serwisy filmowe: YouTube, Netflix, filmy z National Geographic, Nat Geo Wild, filmy typu BBC.
3. Ponadto wskazali na następujące filmy: *Before the flood*, *Thin Ice*, *Arktyka bez lodu*, *Czarnobyl*, *Księżniczka Mononoke*, *Można panikować*, *Mieszkańcy Ziemi*, *The day after tomorrow*, *Ostatnie pokolenie*, *Epoka lodowcowa*, *Everyday hero: Myśliwy w spódnicy*, *Ciemne strony rybołówstwa*, *Kasi Gandor: Elektrośmieci...*, *Polska wysycha*, *Gdzie jest Nemo?*, *Nasza ziemia*, *Avengers, Infinity War, 2012*, *True Cost*, *Cowspiracy*, *Toksyczna odzież*, *Squid Game*, *Geostorm*, *Plastikowy ocean*, *Lorax*, *Interstellar*, *Śmierć 2020*, *W pustyni i w puszczy*, *Świat na granicy*, *Kurzgesagt – In a Nutshell*, *Can YOU Fix Climate Change?*, *Pułapki rozwoju*, *Transcendencja*, *Ginący świat*, *SOS Ziemia*, *Nela*,

mała reporterka, Diuna, Avatar, film dokumentalny o Grecie Thumberg, W ofercie ekologii, Geostorm, Ginący świat, Zatoka delfinów, Czy czeka nas koniec?, Jasna Strona, serial Strefa skażenia, Było sobie życie, Klimatyczne rozmowy, Drzewa.

W badaniu interesowało nas także to, kto, zdaniem uczniów, powinny edukować z zakresu zmian klimatycznych, zadano im pytanie: *Kto, Twoim zdaniem, powinien Ci przekazywać wiedzę na temat zmian klimatu? (wybierz maksymalnie dwie z poniższych odpowiedzi)*. W tabeli 13. oraz na wykresie 11. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 11. Przekazywanie wiedzy na temat zmian klimatu

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 13. Przekazywanie wiedzy na temat zmian klimatu

Odpowiedź	Liczba	Procent
Rodzice	368	29,99
Nauczyciele	823	67,07
Ekolodzy	579	47,19
Politycy	317	25,84
Organizacje pozarządowe	282	22,98
Poszukuję tej wiedzy sam/ sama	275	22,41
Inne	52	4,24
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

Zdaniem badanych to nauczyciele (828 wskazań) oraz ekologodzy (579 wskazań) powinni w szczególności przekazywać wiedzę na temat zmian klimatu. Pozostałe grupy i osoby, tj.

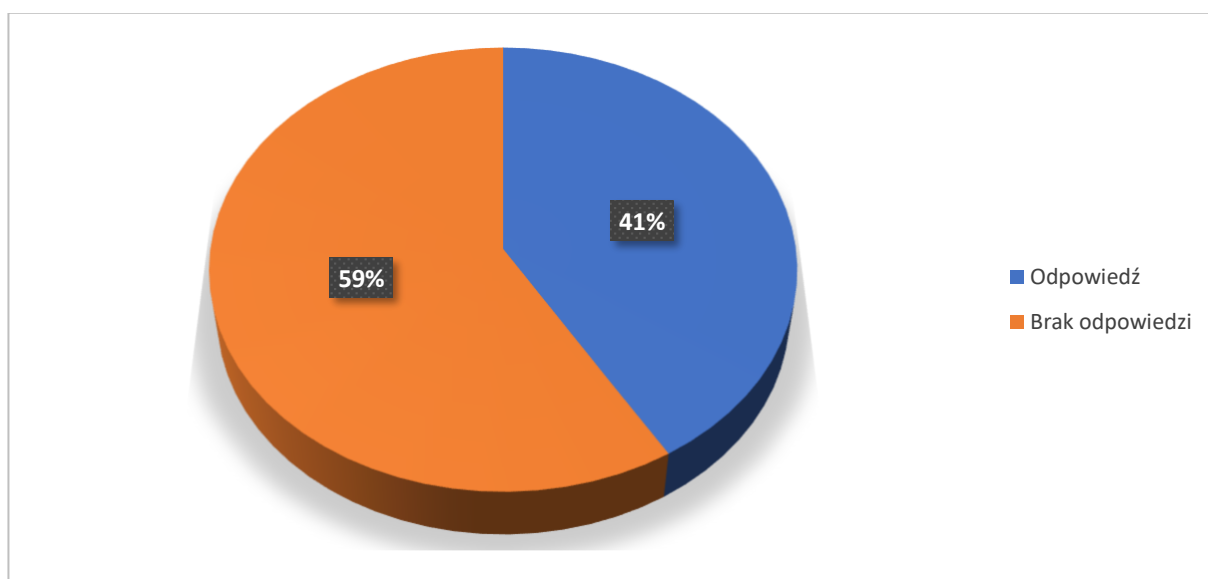
rodzice (368 wskazań), politycy (317 wskazań), organizacje pozarządowe (282 wskazania) były wskazywane przez uczniów rzadziej. Ponadto 275 osób wskazuje, że samodzielnie poszukuje wiedzy z zakresu tematyki zmian klimatu.

Ponadto uczniowie wskazują również na inne źródła wiedzy:

- portale i serwisy społecznościowe (bo tam spędzają najwięcej czasu),
- wszyscy (każdy, kto ma wiedzę),
- media (prasa, telewizja),
- naukowcy.

Jeden z uczniów dodaje ponadto, że: *każdy, ale to nie młodym należy tę wiedzę przekazywać, a ludziom, którzy mają jakiś wpływ. Za późno na jedynie uczenie w szkołach, mówiąc, że nadzieja w młodych.* Wskazuje to na bardzo dojrzałą postawę uczniów, rozumienie zagadnienia i świadomość odpowiedzialności społecznej.

Kolejnym ważnym w tej części ankiety było pytanie związane z wzorcami i autorytetami uczniów w zakresie edukacji dla klimatu, dlatego zapytano młodych: *Kto jest dla Ciebie autorytetem/ wzorem w kwestii zmian klimatu? Jeśli istnieje/ istnieją osoba/ osoby/ grupa/ grupy, które inspirują Cię w zakresie rozwijania aktywności proklimatycznej, wskaż je?*). Na wykresie 12. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badania w tym zakresie.

Wykres 12. Autorytet/wzór w zakresie zmian klimatu

Źródło: *Badania własne.*

41% badanych wskazało, że posiada autorytet/ wzór inspirujący w zakresie rozwijania aktywności proklimatycznej. Uczniowie wskazują na następujące grupy osób/ instytucji/ organizacji:

1. **Najbliższe otoczenie:** rodzeństwo, rodzice, dziadkowie, przyjaciele, dalsza rodzina (ciocia, wujek),
2. **Organizacje proekologiczne:** Młodzieżowy Strajk Klimatyczny, ICCP, Greenpeace, UN Climate Change, LCOY Poland, WWF, Ocean Cleanup,
3. **Inne organizacje:** ZHP, ZHR, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Ośrodek rehabilitacji dzikich zwierząt „Mysikrólik”, Stowarzyszenie dla Natury „Wilk”, Fundacja „Arka”,
4. **Organizacje, partie polityczne, działacze polityczni i politycy:** PiS, Grzegorz Braun, Robert Biedroń, Janusz Korwin-Mikke, Donald Trump, Sławomir Mentzen,
5. **Zespoły muzyczne, wokaliści:** Young Leosia, Alan Walker (norweski DJ),
6. **Osoby mające związek edukacją i kształceniem:** nauczyciele, naukowcy, badacze (środowisko naukowe), edukatorzy (Kyle Hill), Szymon Malinowski,
7. **Influencerzy** (w tym media społecznościowe, tj. Facebook, IG, oraz kanały na YT, które te osoby prowadzą), **aktywiści, euroentuzjaści oraz podróżnicy:** Martyna Wojciechowska, pan Marcin z bloga Wędrownie Motyle, pani Zofia i Piotr Jurkowski z kanału GdzieBądź, Kasia Gandor, David Attenborough, Tomasz Rożek, eko-influencerzy, Kajetan Waleńczyk, Konto na Instagramie @dziennikarzdlaklimatu, Michał Baron, Paulina Górska, Zuzia Świerczek, Maja Staśko, Zuzia Mrowiec, Jurek Owsiak, Jimmy Donaldson (Mr Beast), profile na Instagramie, które poruszają tematykę etycznego traktowania zwierząt, np. @jusztes, @fundacjaviva, @otwarteklatki,
8. **Filantropi i przedsiębiorcy:** Elon Musk,
9. **Telewizja, dziennikarze:** Jakub Pasek, Marcin Popkiewicz, TVP, Jakub Wiech,
10. **Konkretne kraje:** Norwegia, kraje skandynawskie, mieszkańcy Bhutanu,
11. **Proekologiczne działania firm i koncernów:** *podoba mi się to, że firma Nike na swojej oficjalnej stronie korzysta z ekologicznych materiałów do wytwarzania np. butów,*
12. **Strony internetowe:** naukaoklimacie.pl
13. **Programy telewizyjne:** dokumenty na TVN24 związane z kwestią zmian klimatycznych, programy naukowe na kanale Planet plus.

Badani uczniowie czerpią różnorodne inspiracje z wielu źródeł, od najbliższego otoczenia po świat im najbliższy: mediów społecznościowych, telewizji, influencerów. Pokazuje to również, jak wieloma kanałami można przekazywać informacje związane

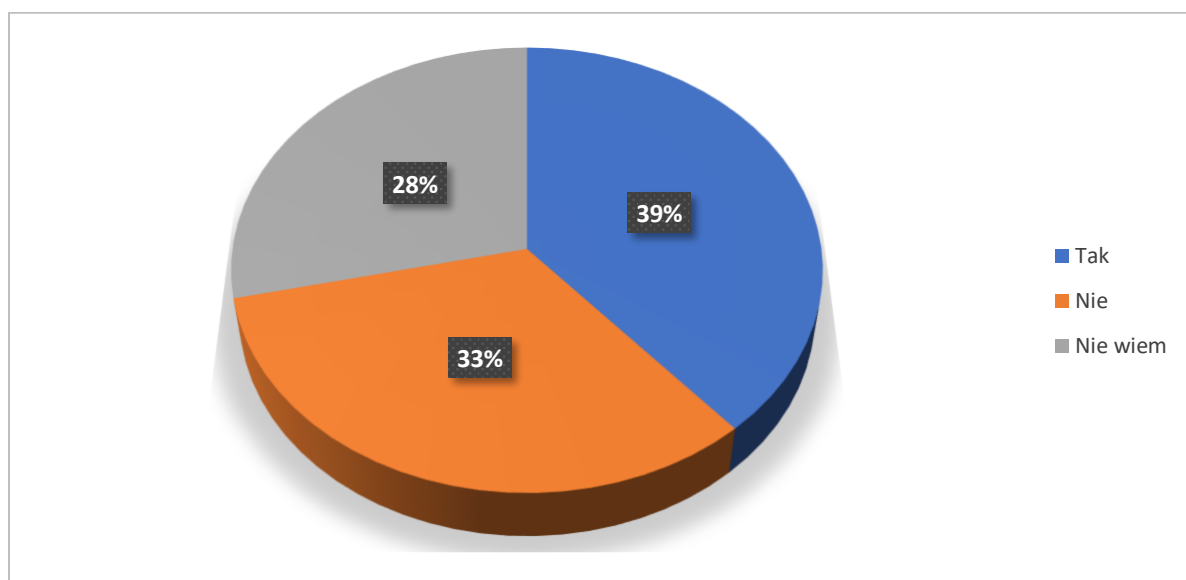
z odpowiedzialnością klimatyczną. Różnorodnie można budować odpowiedzialność i świadomość klimatyczną dzieci i młodzieży.

W kolejnym stwierdzeniu: *Kryzys klimatyczny sprawia, że odczuwam smutek i apatię*, badani wskazywali swoją opinie, opowiadając się za jedną z trzech możliwych odpowiedzi: *tak*, *nie* lub *nie wiem*. Na wykresie 13. oraz w tabeli 14. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Tabela 14. Kryzys klimatyczny a smutek i apatia

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	474	38,63
Nie	403	32,84
Nie wiem	350	28,52
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

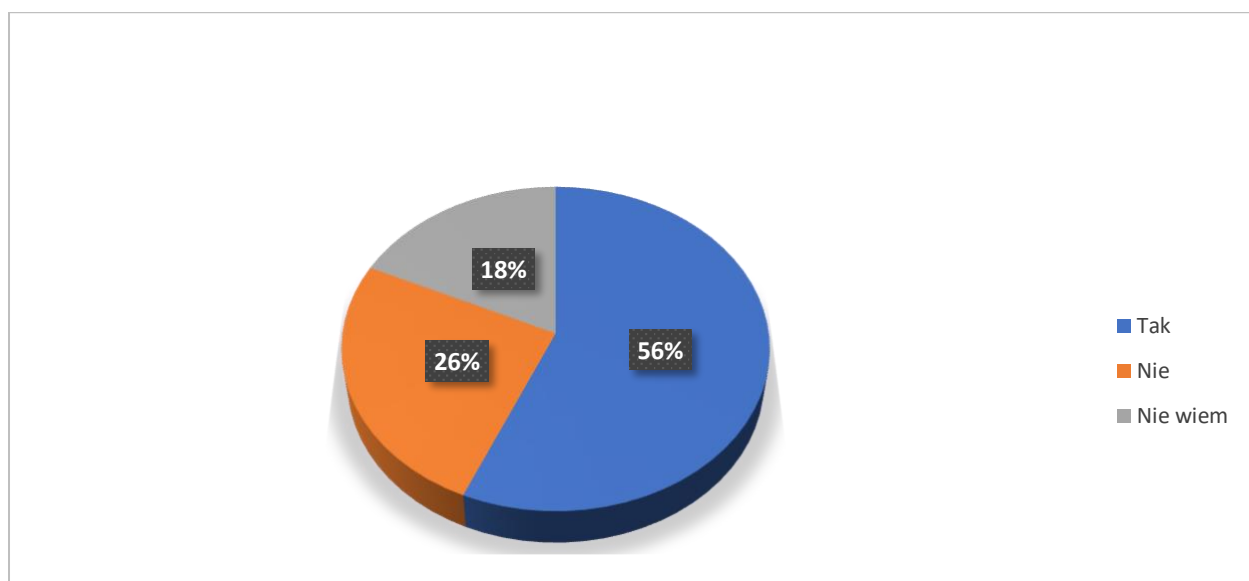
Wykres 13. Kryzys klimatyczny a smutek i apatia

Źródło: *Badania własne.*

Smutek i apatię związaną z kryzysem klimatycznym odczuwa 38,63 % respondentów (474 osoby), natomiast 32,8% (403 osoby) nie odczuwają smutku i apatii z tej przyczyny. 28,52% respondentów nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie i zaznaczyło odpowiedź *nie wiem* (350 osób).

Badani zostali poproszeni również o refleksję na temat swoich uczuć i emocji oraz ustosunkowanie się do stwierdzenia: *Kryzys klimatyczny wywołuje u mnie lęk o przyszłość*. Podobnie jak w poprzednich pytaniach mieli oni do wyboru jedną z trzech możliwych

odpowiedzi. Na wykresie 14. oraz w tabeli 15. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 14. Kryzys klimatyczny a lęk o przyszłość

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 15. Kryzys klimatyczny a lęk o przyszłość

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	693	56,48
Nie	313	25,51
Nie wiem	221	18,01
Razem	1 227	100

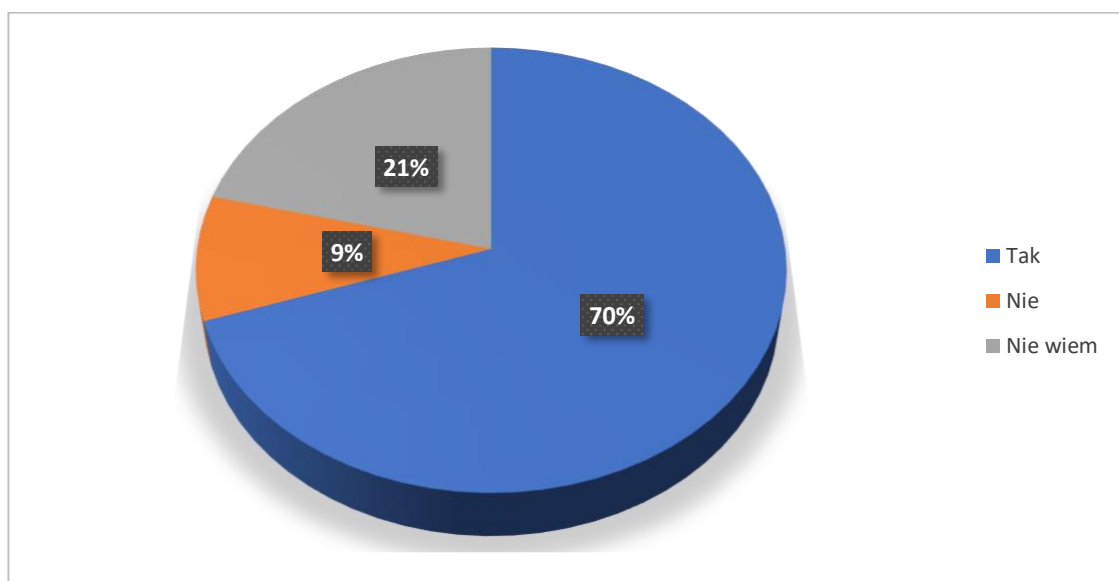
Źródło: *Badania własne.*

Lęk o przyszłość związany z kryzysem klimatycznym odczuwa ponad połowa badanych młodych respondentów (56,48%, 693 osoby), natomiast tylko jedna czwarta badanych (313 osób, 25,5%) nie odczuwa lęku o przyszłość związanego z kryzysem klimatycznym. 18% respondentów nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie i zaznaczyło odpowiedź *nie wiem* (221 osób). U młodych respondentów można zauważyć zbliżony poziom lęku, jaki deklarowali badani przez nas poloniści⁵.

Kolejno zapytano uczniów o to, czy: *Poprzez różnorodne działania można powstrzymać katastrofę klimatyczną.* Mieli oni do wyboru jedną z 3 propozycji odpowiedzi *tak*, *nie* lub *nie wiem*. Na wykresie 15. oraz w tabeli 16. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie. Pytanie o sprawczość wydaje się niezwykle ważne. Wiara w możliwość wpływu

⁵ 56,67% badanych nauczycieli odczuwa lęk o przyszłość determinowany zmianami klimatycznymi. Więcej na ten temat: A.Guzy, M.Ochwat: *Poloniści wobec zmian klimatu...*

na rzeczywistość determinuje angażowanie się w różnorodne działania. Gdy uznamy, że nie mamy na nic wpływu, zrezygnujemy z działania, poddamy się.

Wykres 15. Poprzez różnorodne działania można powstrzymać katastrofę klimatyczną
Źródło: *Badania własne.*

Tabela 16. Poprzez różnorodne działania można powstrzymać katastrofę klimatyczną

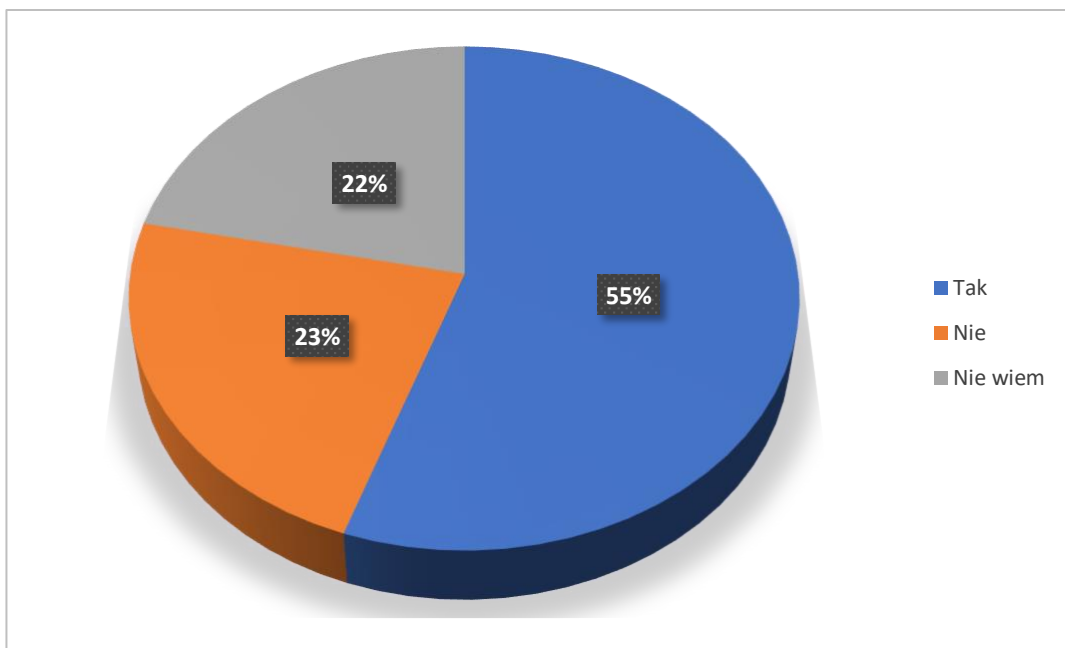
Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	857	69,85
Nie	111	9,05
Nie wiem	259	21,11
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

Zdecydowana większość, bo aż 69,85% badanych wierzy, że poprzez różnorodne działania można powstrzymać katastrofę klimatyczną. Tylko 9% respondentów (111 osób) ma odmienne zdanie. Brak jednoznacznego zdania i wybór opcji *nie wiem* zadeklarowało 259 uczniów (21,11%). Jak widać, większość badanych uczniów jest przekonana o sensie działania na rzecz ratowania Ziemi i możliwości powstrzymania katastrofy klimatycznej.

Uczniów zapytano także o to, czy ich zdaniem: *Ochrona planety oznacza dla nas rezygnację z pewnych udogodnień współczesnej cywilizacji*. Mieli oni do wyboru jedną z trzech propozycji odpowiedzi: *tak*, *nie* lub *nie wiem*. Na wykresie 16. oraz w tabeli 17. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 16. Ochrona planety oznacza dla nas rezygnację z pewnych udogodnień współczesnej cywilizacji

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 17. Ochrona planety oznacza dla nas rezygnację z pewnych udogodnień współczesnej cywilizacji

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	679	55,34
Nie	282	22,98
Nie wiem	266	21,68
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

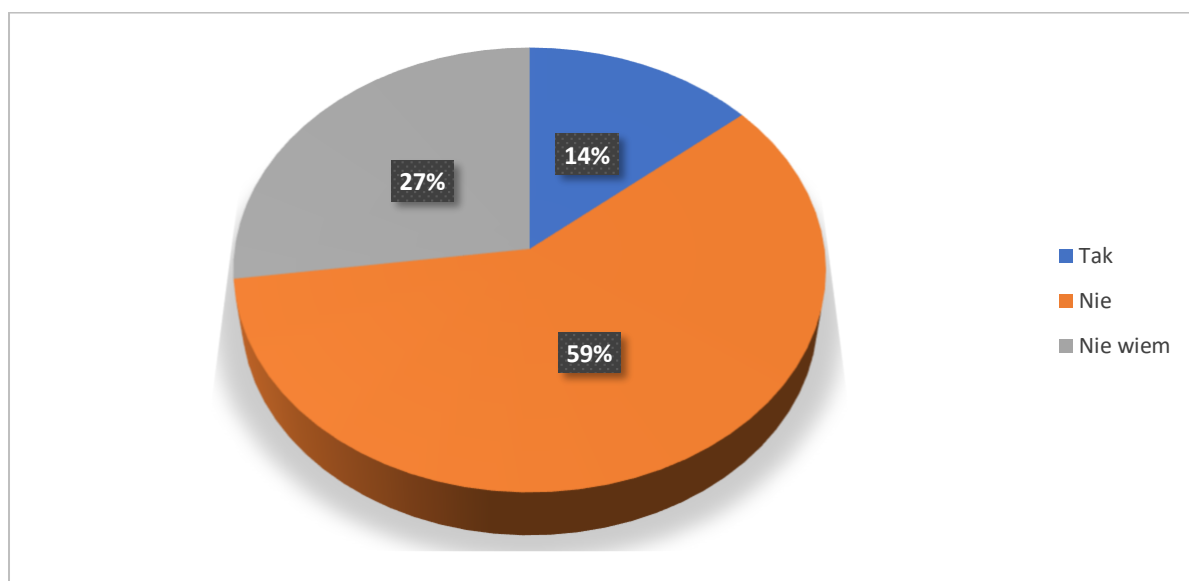
Większość badanych 55,34% (679 osób) zdaje sobie sprawę, że ochrona planety oznacza dla nas rezygnację z pewnych udogodnień współczesnej cywilizacji. Odmiennego zdania jest 22,98% respondentów (282 osoby). 21,68% (266 osób) nie potrafi się jednoznacznie ustosunkować do tego stwierdzenia.

Wyniki badań ankietowych

Część III Edukacja proklimatyczna w szkole

Ta część ankiety koncentrowała się wokół jakości edukacji proklimatycznej prowadzonej w szkołach. Pytano uczniów o to, czy i na jakich przedmiotach treści o tematyce klimatycznej są wprowadzane, co im ułatwia i utrudnia korzystanie z lekcji tego typu. Ponadto w formie pytania otwartego proszono uczniów o wskazanie przykładów form aktywności, dyskusji, spotkań, kółek naukowych, konkursów itp. związanych z edukacją dla klimatu, które były proponowane w ich szkole.

Na początku zapytaliśmy uczniów o to, w jakim stopniu, ich zdaniem, edukacja w szkołach dotycząca kryzysu klimatycznego jest satysfakcjonująca. Mieli oni do wyboru jedną z 3 propozycji odpowiedzi *tak*, *nie* lub *nie wiem*. Na wykresie 17. oraz w tabeli 18. zostały zilustrowane uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 17. Edukacja dotycząca kryzysu klimatycznego w szkołach jest satysfakcjonująca
Źródło: *Badania własne.*

Tabela 18. Edukacja dotycząca kryzysu klimatycznego w szkołach jest satysfakcjonująca

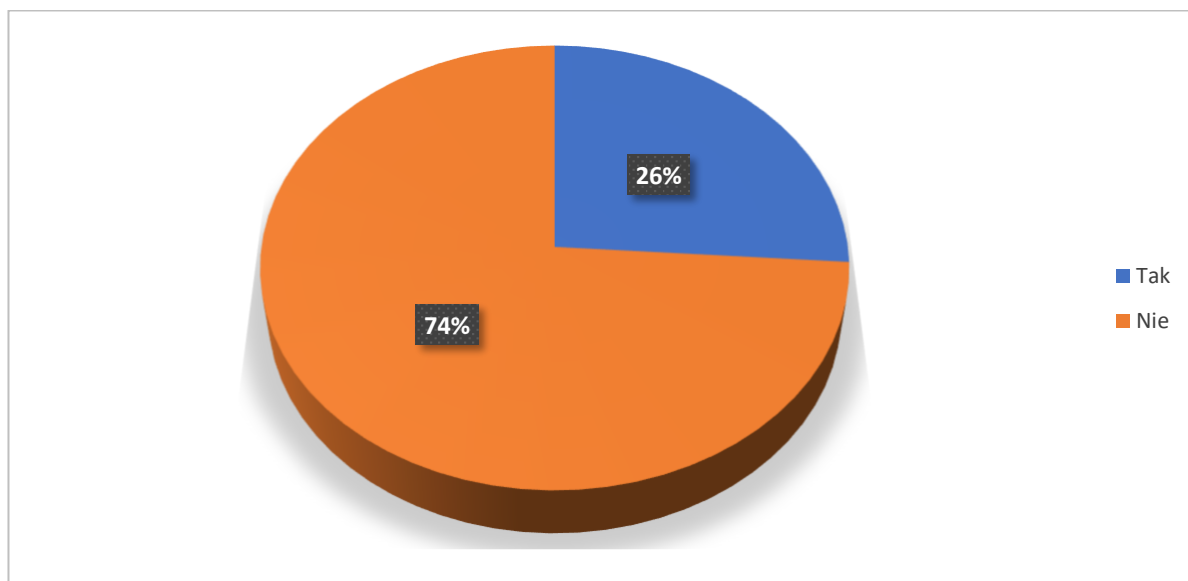
Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	170	13,85
Nie	724	59,01
Nie wiem	333	27,14
Razem	1227	100

Źródło: *Badania własne.*

Tylko 13,85% uczniów jest usatysfakcjonowanych z jakości edukacji dotyczącej klimatu w ich szkole, ponad połowa badanych jest odmiennego zdania (59,01%, 724 badanych),

natomiast 27,14% uczniów (333 osoby) nie potrafiło udzielić jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie.

Kolejne pytanie w ankiecie brzmiało: *Czy pamiętasz dowolne przykłady form aktywności, dyskusji, spotkań, kółek naukowych, konkursów itp. związanych z edukacją dla klimatu, które były proponowane w szkole? Jeśli tak, jakie?* W tabeli 19. oraz na wykresie 18. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 18. Przykłady form aktywności, dyskusji, spotkań, kółek naukowych, konkursów itp. związanych z edukacją dla klimatu, które były proponowane w szkole

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 19. Przykłady form aktywności, dyskusji, spotkań, kółek naukowych, konkursów itp. związanych z edukacją dla klimatu, które były proponowane w szkole

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	320	26,08
Nie	907	73,92
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

26% badanych wskazuje na różnorodne formy aktywności, które są związane z edukacją dla klimatu w ich szkole. Podają następujące przykłady:

- 1. Akcje:** Dzień Ziemi, Bądźmy EKO dla Wrocławia, Czysta planeta, akcje szkolne zbierania elektrośmieci, Tydzień Edukacji Globalnej, zbiórki makulatury, akcje czyszczenia miasta.
- 2. Konkursy i gry o tematyce ekologicznej:** konkurs na plakat o ekologii, o zmianach klimatycznych, tj. globalnym ociepleniu, segregacji śmieci..., międzyszkolny test

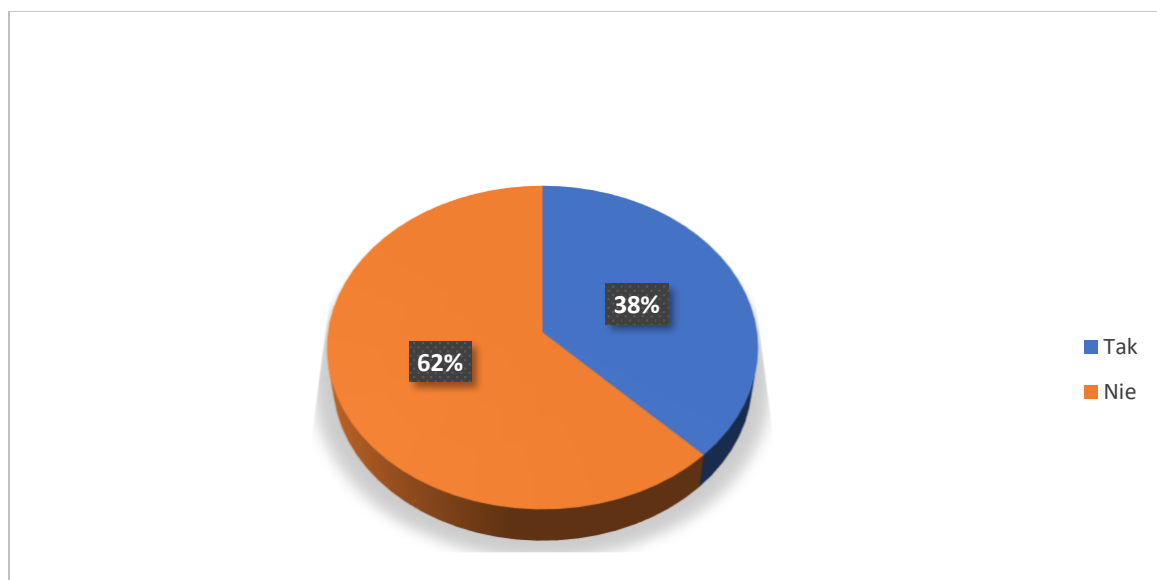
wiedzy o ekologii, konkurs na torbę ekologiczną, olimpiada ekologiczna, konkurs plastyczny „STOP SMOG”, Ekogrywalizacja, konkurs Ekobielszczanin, konkurs na stworzenie filmu na temat tego, co możemy zrobić w naszym mieście, aby ograniczyć nasz udział w zmianie klimatycznej, konkurs „Szanuj energię, chroń klimat”, „Eko Planeta”, konkurs na temat energetyki, konkurs na film o historii ochrony środowiska w Bielsku-Białej.

- 3. Koła aktywności i zainteresowań:** kółko biologiczne, Klub Młodego Odkrywcy, kółko eko-literackie, kółko humanistyczno-ekologiczne, kółko dyskusyjne, kółko biblioteczne, SKS i zajęcia sportowe o tematyce ekologicznej.
- 4. Udział w wykładach, szkoleniach, prelekcjach:** wykład prowadzony przez koleżankę, prelekcje, spotkanie z naukowcem w formie wykładu, udział w spotkaniach z gośćmi i specjalistami, dyskusje z zaproszonymi specjalistami, spotkania z ekologami/ z lokalnymi ekologami i ich wykłady oraz rozmowy z nimi.
- 5. Dodatkowe lekcje i przedmioty dla uczniów:** dodatkowe lekcje ze zrównoważonego rozwoju, lekcja o klimacie na języku polskim, *w szkole podstawowej i gimnazjum były zajęcia dodatkowe z przyrody/ biologii, na których poruszany był temat zmian klimatu, dodatkowe lekcje geografii.*
- 6. Inne formy aktywności:**
  - w mojej poprzedniej szkole były organizowane często dni tematyczne poświęcone zmianie klimatu oraz przeprowadzony był wykład na ten temat,*
  - raz wspomniano o jakimś 4-minutowym przemówieniu na jakiejś wideorozmowie prowadzonej przez przedstawiciela uczniów danej szkoły, ale nikt nie rozwinął tematu,*
  - na wychowawczej sprzątanie parku,*
  - w szkole podstawowej mieliśmy lekcję z gośćmi z organizacji proklimatycznej. Zobaczyliśmy film o działalności człowieka na klimat, potem wykonywaliśmy prace plastyczne w tym temacie,*
  - raz na lekcji geografii mieliśmy wykonać prezentacje na temat zanieczyszczeń.*

Analiza uzyskanych wypowiedzi pokazuje, że w szkołach proponowane są różnorodne formy aktywności związane z problematyką ekologiczną. W wypowiedziach uczniów zauważyć można, że częściej aktywności proekologiczne były im proponowane w szkole podstawowej. Uczniowie wielokrotnie podkreślali, że działalność i akcje mają częściej

charakter jednorazowy/ jednostkowy. W szkołach proponowane są także cykliczne aktywności, tj. udział w kołach zainteresowań.

Następne z pytań w ankiecie brzmiało: *Czy na lekcjach w Twojej szkole poruszane są problemy dotyczące zmian klimatu?* W tabeli 20. oraz na wykresie 19. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 19. *Czy na lekcjach w Twojej szkole poruszane są problemy dotyczące zmian klimatu?*

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 20. *Czy na lekcjach w Twojej szkole poruszane są problemy dotyczące zmian klimatu?*

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	462	37,65
Nie	765	62,35
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

Tylko 37,65% uczniów (462 osoby) wskazuje, że na lekcjach poruszane są problemy dotyczące zmian klimatu. Zdaniem 62,5% uczniów (765 osób) problemy związane ze zmianami klimatu nie są poruszane na lekcjach. Ci, którzy uznają, że treści z zakresu zmian klimatu są tematem zajęć, wskazują, że ma to miejsce na następujących przedmiotach (kolejność od tych, na których treści z zakresu zmian klimatu pojawiają się najczęściej, aż do tych, na których pojawiają się najrzadziej):

1. Geografia.
2. Biologia.
3. Język angielski.
4. Język polski.

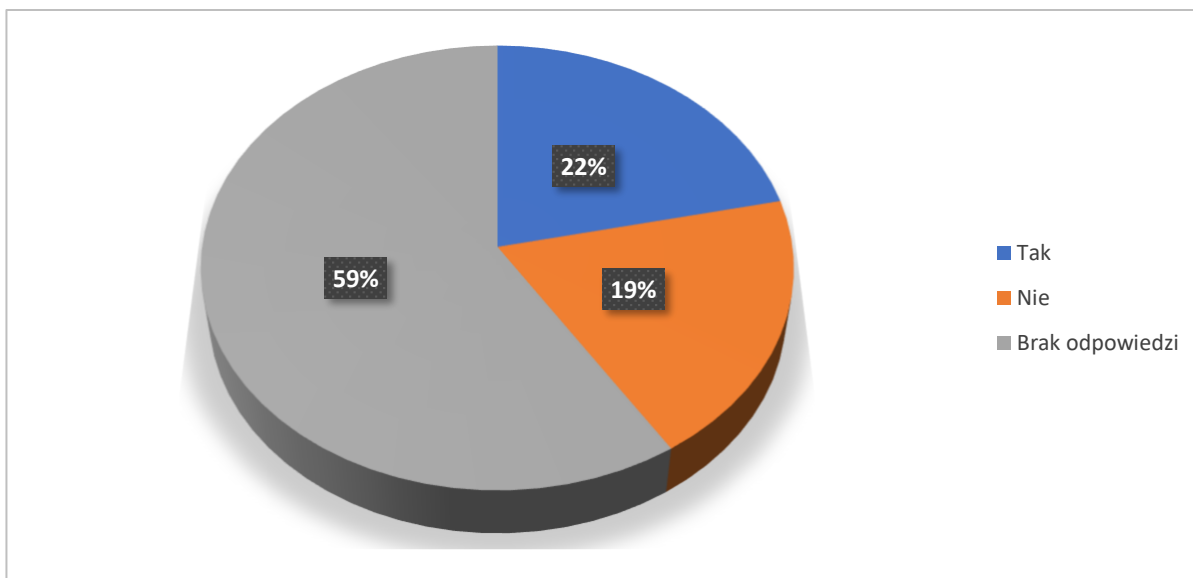
5. WOS.
6. Język niemiecki.
7. Historia.
8. Edukacja dla bezpieczeństwa.
9. Przedmioty zawodowe.
10. Zrównoważony rozwój.
11. Chemia.
12. Wychowanie fizyczne.
13. Religia.

W wypowiedziach uczniów pojawiały się informacje związane z jakością wprowadzania tematów związanych z edukacją dla klimatu, przykładowo na angielskim uczenie słownictwa i kwestii związanych z klimatem w taki sposób, jakby już nic nie można było zmienić, uczniowie podkreślają również częsty brak zainteresowania nauczycieli, mówienie o kwestiach klimatycznych z mniejszym zaangażowaniem.

Kilkoro uczniów pisało o tym, że bardzo chętnie biorą udział w spotkaniach z osobami ze świata nauki, którzy jako goście zapraszani są do szkoły. Chętnie biorą też udział w dodatkowych aktywnościach proklimatycznych, jeden z uczniów pisze: *Nie ma takich lekcji, natomiast był tydzień edukacji globalnej, który był świetnym przeżyciem, i nie mogę się doczekać, żeby takie lekcje były na stałe w szkole! Jako szkoła i społeczność dużo też działamy i organizujemy akcje ekologiczne.*

Następnie zapytano uczniów: *Jeśli uczestniczyłeś w takiej lekcji, czy sposób, w jaki była prowadzona, był dla Ciebie interesujący?* Respondenci byli proszeni o uzasadnienie swojej odpowiedzi. W tabeli 21. oraz na wykresie 20. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 20. Czy sposób, w jaki była prowadzona, był dla Ciebie interesujący?

Źródło: Badania własne.

Tabela 21. Czy sposób, w jaki była prowadzona, był dla Ciebie interesujący?

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	265	21,60
Nie	237	19,32
Brak odpowiedzi	725	59,09
Razem	1 227	100

Źródło: Badania własne.

Dla 21,6% (265 osób) prowadzone lekcje o tematyce zmian klimatu były interesujące, natomiast 19,32% uważa, że nie były one ciekawe (237 osób). Ponad połowa respondentów (59%) nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie. W tabeli 22. zostały zilustrowane powody, dla których badani udzielili twierdzących lub przeczących odpowiedzi.

Tabela 22. Powody, dla których lekcje o tematyce klimatycznej były interesujące lub nieciekawe

Formy realizacji oceniane pozytywnie przez uczniów	Formy realizacji oceniane negatywnie przez uczniów
<ul style="list-style-type: none"> – dużo nowych informacji i ciekawostek, – podawane przykładów „z życia wziętych”, omawialiśmy nasze doświadczenia z ekologią, nasze zdanie na temat m.in. Grety, – zapraszanie gości, – angażowanie w dyskusje, – odwoływanie się do własnych doświadczeń, – angażowanie uczniów: <i>moja koleżanka prowadziła jedną taką lekcję i ciekawie</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – za dużo informacji w krótkim czasie, – brak czasu na dyskusję, – brak ciekawych metod dydaktycznych, – głównie był to wykład, – „suche omówienie” bez zaangażowania nauczyciela, – brak konkretnych informacji, zbyt dużo ogólników i banałów, – nudne zadania i przykłady, – podawanie nieaktualnych informacji i danych.

<p><i>mówiła o sprawach klimatycznych ociepleniu itp.,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>– zaangażowanie nauczyciela w przekazywanie treści,</i> <i>– dogłębnie wyjaśniony temat przez nauczyciela, analiza problemu i jego przyczyn oraz pomysły na zmiany,</i> <i>– różnorodność treści i zadań,</i> <i>– ciekawa forma prezentacji wiedzy: filmiki, filmy, anegdoty,</i> <i>– połączona z wycieczką.</i> 	
--	--

Źródło: Badania własne.

Uczniowie zdecydowanie lepiej oceniają lekcje, które pozwalają im zaangażować się w dyskusję, dogłębnie wyjaśniają przekazywane treści. Cenią sobie zaangażowanie prowadzącego, dyskusje i debaty, a zatem formy aktywizujące ich do pracy podczas zajęć. Zdecydowanie gorzej oceniają lekcje, na których nauczyciele wykorzystują wyłącznie metody podające.

Kilkoro uczniów podzieliło się refleksją o tym, że treści tego typu traktowane są jako mniej ważne: *Nie, ponieważ są to suche fakty przedstawiane w oparciu o podręcznik lub podstawę programową, mam wrażenie, że tematy tego typu na lekcjach są uznawane za mniej ważne, warte tylko szybkiego opracowania samodzielnie w domu bez komentarzy i dyskusji na lekcji.*

Ponadto zauważają, że informacje przekazywane są pobieżnie i skrótowo: *lekcja na taki temat odbywa się w bardzo schematyczny sposób, powiela się tylko dane i upomina „co się może wydarzyć”, bez głębszego poruszania problemu i uświadamiania nam wagi problemu. Ciekawsze byłoby omawianie szczególnych problemów i rozmawianie nad rozwiązaniami (innymi niż „gaś światło”).*

Podczas lekcji uczniowie stają się świadomi różnorodnych swoich wyborów: *Wtedy zdałam sobie sprawę, jak wielką krzywdę wyrządzamy planecie i że jedno niezgaszenie światła w pokoju ma większe konsekwencje niż wyższa kwota na rachunku za prąd.*

Uczniowie chcą uczyć się więcej na temat klimatu, lekcje szkolne powodują u nich niedosyt: *jednakże pragnę, by ten problem był częściej omawiany. By pokazywano, co my, cywile, możemy działać więcej w sprawie klimatu.*

Wyniki badań ankietowych

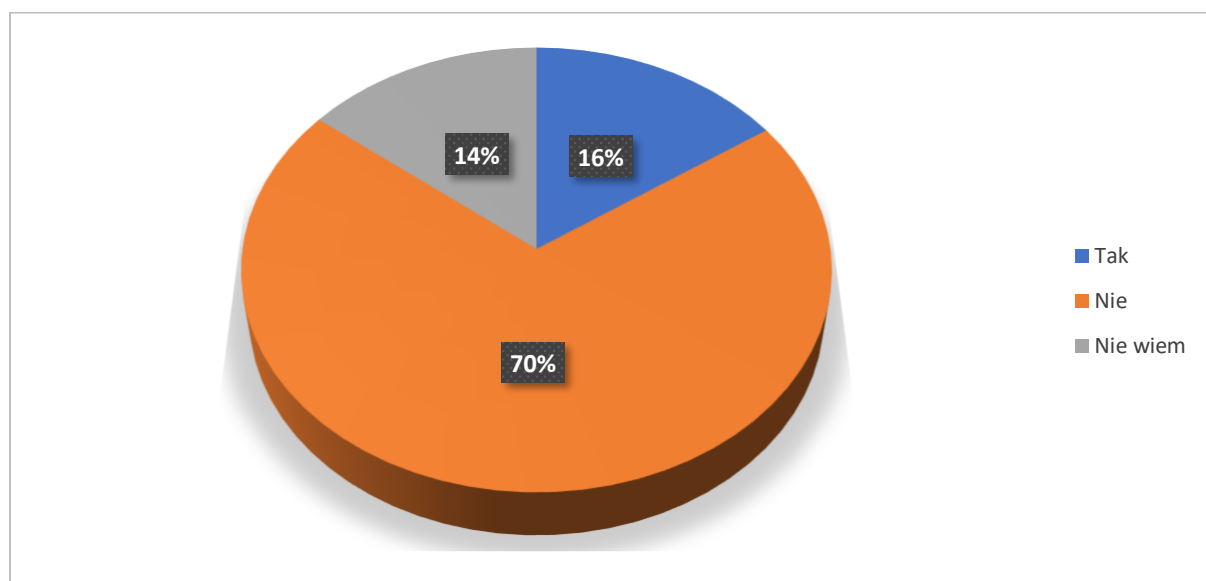
Część IV Edukacja klimatyczna na lekcjach języka polskiego

W tej części ankiety szukano odpowiedzi na pytanie, czy na lekcjach języka polskiego przywołuje się treści z zakresu edukacji dla klimatu, jaka tematyka jest poruszana, jak również podczas omawiania jakich tekstów literackich i innych tekstów kultury tematyka ta jest realizowana

Pierwsze pytanie w tej części ankiety brzmiało: *Czy na lekcjach języka polskiego nauczyciele poruszają tematy związane ze zmianami klimatu, wymieraniem gatunków, zagładą bioróżnorodności? Wskaż, które z poniższych, wybierając jedną z opcji (tak/ nie lub nie wiem).*

Dodajmy, że zdecydowana większość polonistów uważa (89,17%), że na wybranych lekcjach języka polskiego kształtuje postawy proekologiczne u swoich uczniów⁶.

Na początku zapytano o problematykę maltretowania zwierząt. Na wykresie 21. oraz w tabeli 23. znajdują się uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 21. Krytyka maltretowania zwierząt

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 23. Krytykowanie maltretowania zwierząt

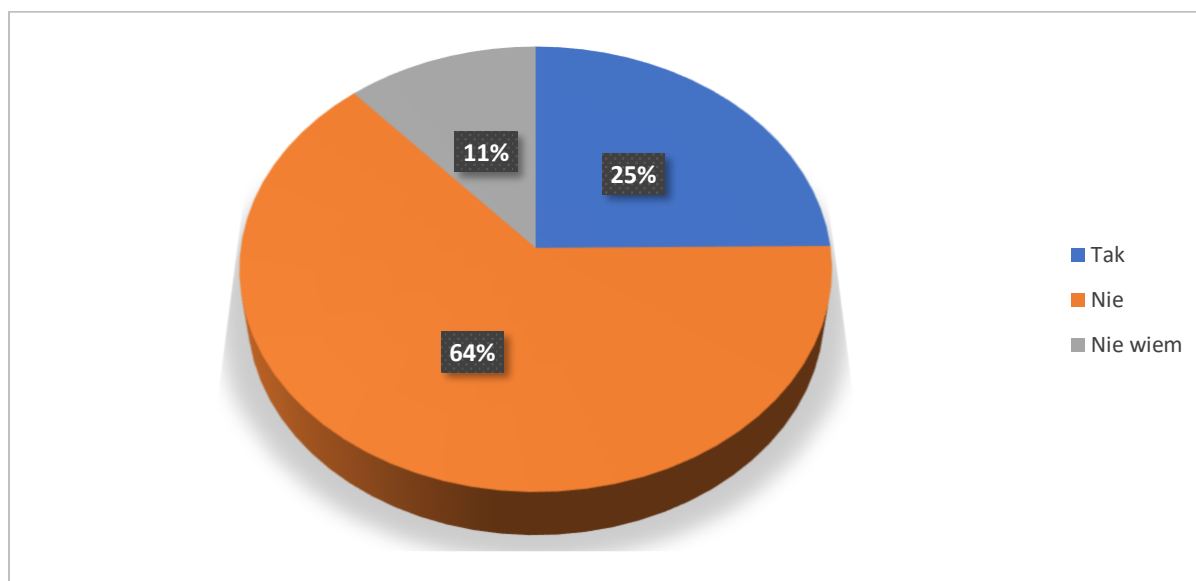
Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	189	15,40
Nie	862	70,25
Nie wiem	176	14,34
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

⁶ Więcej na ten temat: A. Guzy, M. Ochwat: *Poloniści wobec zmian klimatu...*

15,4% badanych (189 osób) deklaruje, że na lekcjach języka polskiego omawiane są zagadnienia związane z krytykowaniem maltretowania zwierząt, 14,34% (176 osób) nie pamięta, czy takie zagadnienia pojawiają się w toku lekcji. 70,25% badanych (862 osoby) wskazało, że treści związane z krytyką maltretowania zwierząt nie były poruszane na lekcjach języka polskiego.

Ankietowanych zapytano także o problematykę ochrony przyrody. Na wykresie 22. oraz w tabeli 24. znajdują się uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 22. Ochrona przyrody

Źródło: *Badania własne.*

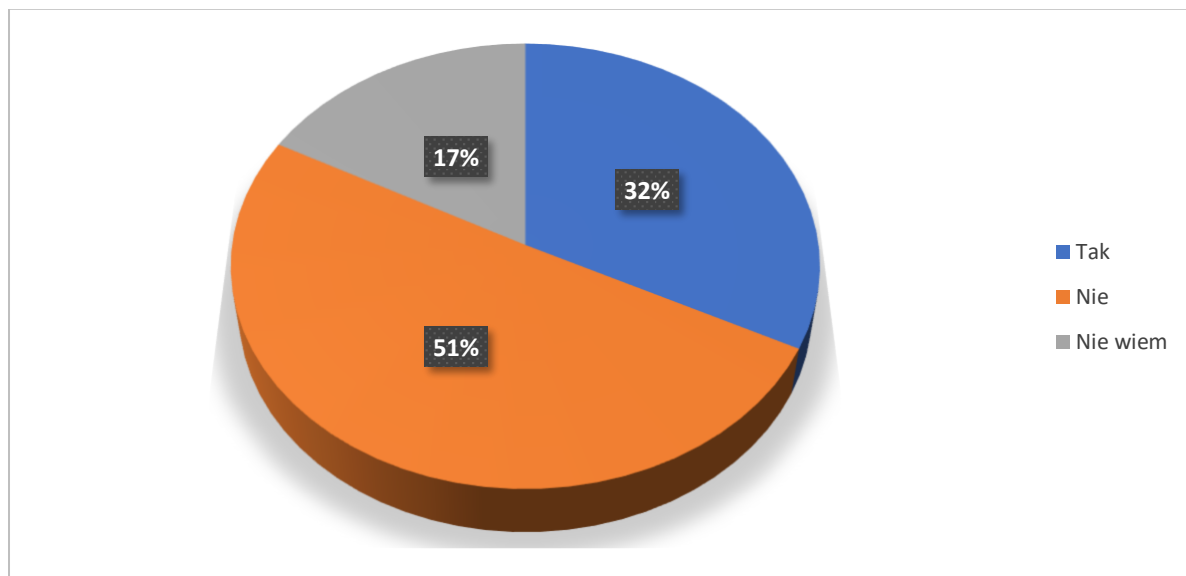
Tabela 24. Ochrona przyrody

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	305	24,86
Nie	781	63,65
Nie wiem	141	11,49
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

Częściej niż krytykowanie maltretowania zwierząt na lekcjach pojawiają się zagadnienia związane z ochroną przyrody (24,86%, 305 wskazań). 11,49% (141 osób) nie pamięta, czy takie zagadnienia pojawiają się w toku lekcji. 63,65 % badanych (781 osób) wskazało, że treści związane z ochroną przyrody nie były poruszane na lekcjach z języka polskiego.

W następnym pytaniu w tej serii zapytano o konsumpcyjny styl życia. Wykres 23. oraz tabela 25. stanowią uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 23. Konsumpcyjny styl życia

Źródło: *Badania własne.*

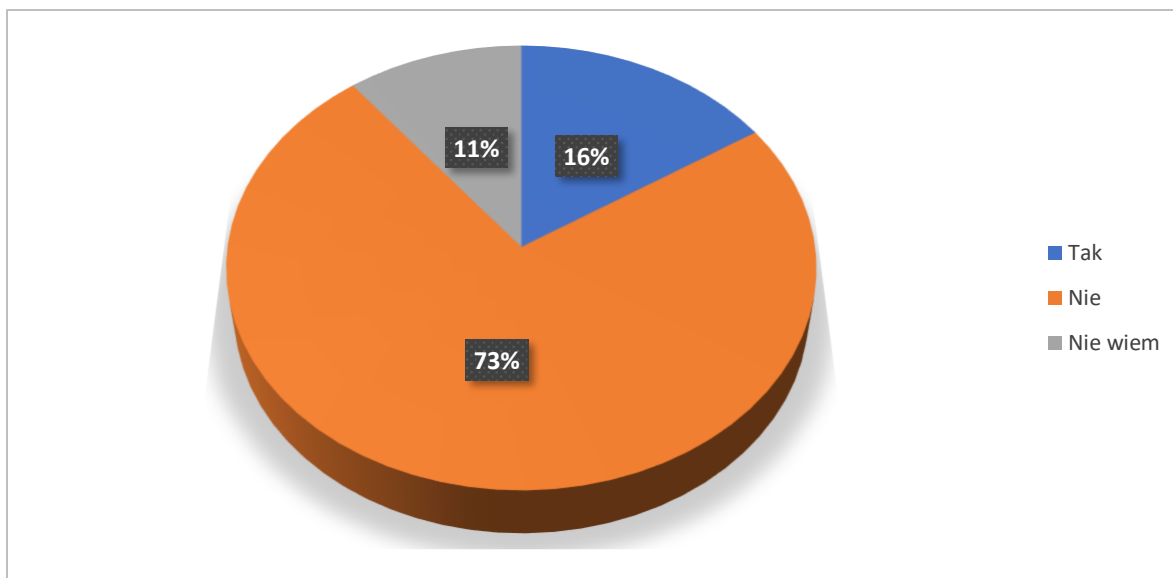
Tabela 25. Konsumpcyjny styl życia

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	398	32,44
Nie	619	50,45
Nie wiem	210	17,11
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

Konsumpcyjny styl życia to zagadnienie stosunkowo często poruszane na lekcjach języka polskiego. Na omawianie tego problemu wskazuje 32,44% badanych (398 osób), natomiast 17,11% uczniów (210 osób) nie pamięta, czy takie zagadnienia były realizowane. Połowa uczniów deklaruje, że konsumpcyjny styl życia nie jest kwestią poruszaną na lekcjach języka polskiego.

W następnym pytaniu w serii zapytano o kwestie związane z zanieczyszczeniem gleby, wód, powietrza. Wykres 24. oraz tabela 26. stanowią uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 24. Zanieczyszczenie gleby, wód, powietrza

Źródło: *Badania własne.*

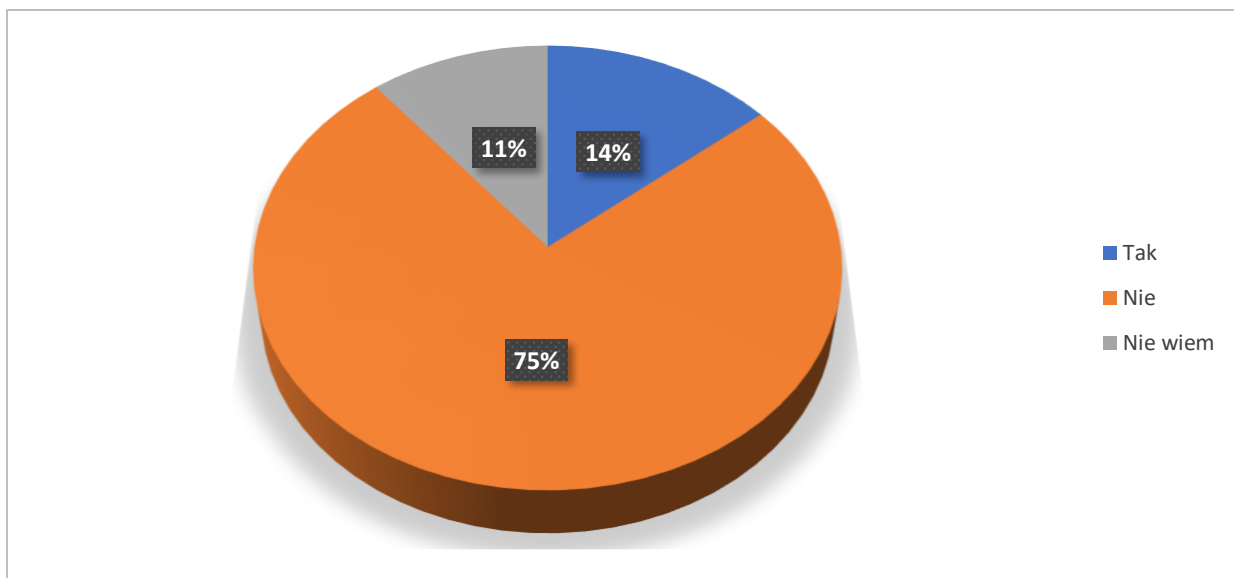
Tabela 26. Zanieczyszczenie gleby, wód, powietrza

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	194	15,81
Nie	903	73,59
Nie wiem	130	10,59
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

Zanieczyszczenie gleby, wód, powietrza nie jest tematem zbyt często poruszonym na lekcjach polskiego, obecność wątków tego typu deklaruje 15,81% respondentów (194 osoby), 10,59% badanych (130 osób) nie pamięta, czy takie treści były realizowane. Zdaniem 73,59% osób (903 wskazania) temat zanieczyszczenia gleb, wód i powietrza na języku polskim się nie pojawia.

Uczniów zapytano również o wycinkę lasów. Wykres 25. oraz tabela 27. przedstawiają uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 25. Wycinka lasów

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 27. Wycinka lasów

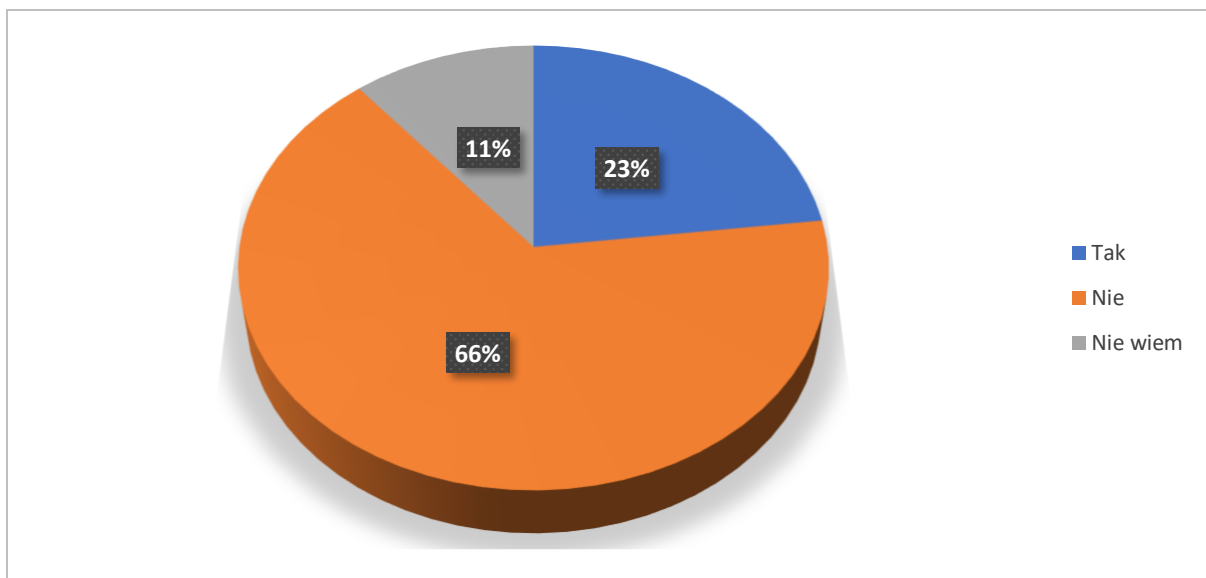
Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	172	14,02
Nie	922	75,14
Nie wiem	133	10,84
Razem	1227	100

Źródło: *Badania własne.*

Jeszcze rzadziej, niżeli zagadnienia związane z zanieczyszczeniem gleby, wód, powietrza; poruszane są tematy związane z wycinką lasów. Obecność takich tematów na lekcjach języka polskiego deklaruje 14% respondentów (172 osoby), natomiast 10,84% badanych (133 osoby) nie potrafiło jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie. 75,14% osób (922 osoby) wskazują, że temat wycinki lasów nie pojawia się na lekcjach polskiego.

Uczniów zapytano także o problem śmieci i plastiku oraz poruszanie tych zagadnień na lekcjach języka polskiego. Wykres 26. oraz tabela 28. ukazują uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 26. Problem śmieci i plastiku

Źródło: *Badania własne.*

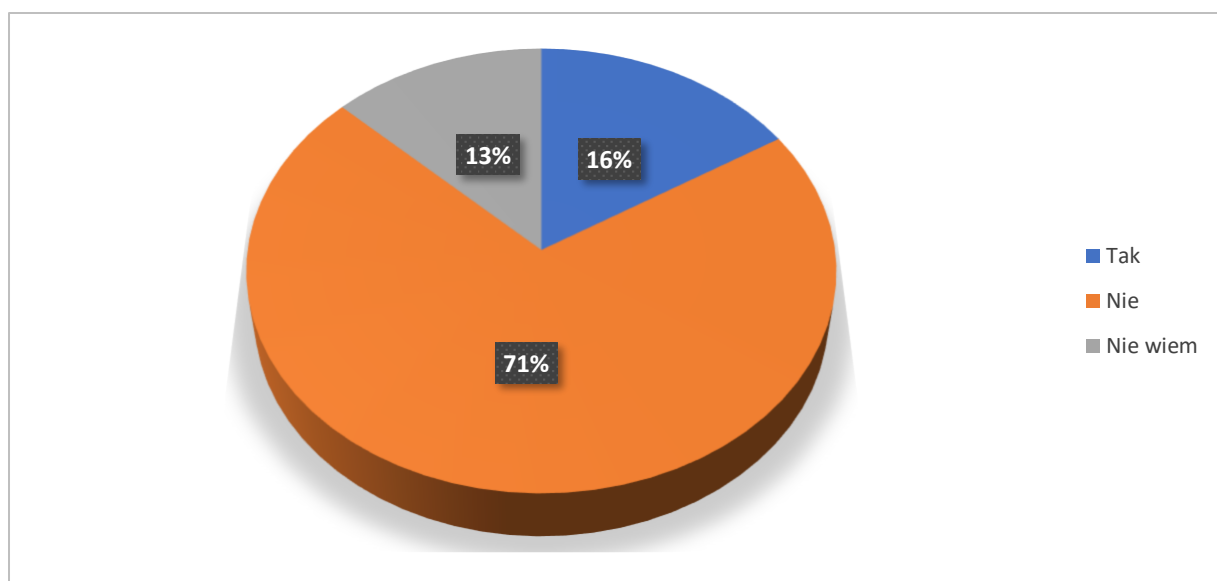
Tabela 28. Problem śmieci i plastiku

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	283	23,06
Nie	809	65,93
Nie wiem	135	11,00
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

Problematyka śmieci i plastiku stosunkowo często pojawia się na lekcjach języka polskiego (23,06%, 283 wskazania). 11% badanych (135 osób) nie pamięta, czy takie zagadnienia się pojawiają. 65,93% respondentów (809 osób) wskazało, że treści związane z problemem śmieci i plastiku nie były poruszane na lekcjach z języka polskiego.

W następnej części tego pytania ankietowego poruszono zagadnienia globalnego ocieplenia na lekcjach języka polskiego. Wykres 27. oraz tabela 29. stanowią ilustrację graficzną uzyskanych odpowiedzi.

Wykres 27. Globalne ocieplenie

Źródło: *Badania własne.*

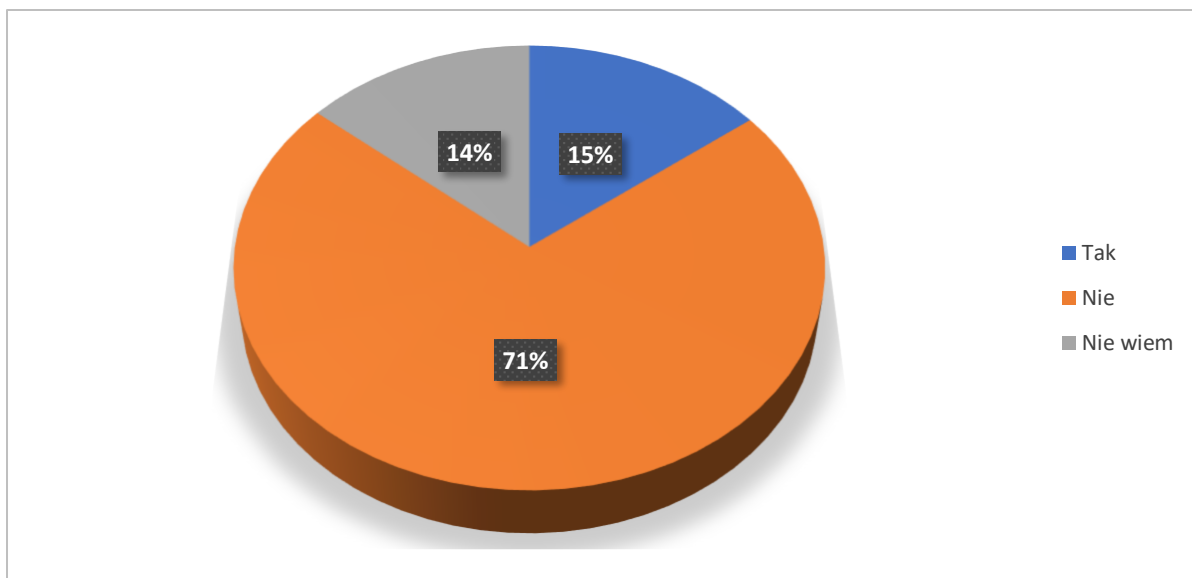
Tabela 29. Globalne ocieplenie

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	198	16,14
Nie	871	70,99
Nie wiem	158	12,88
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

O globalnym ociepleniu na lekcjach języka polskiego rozmawia się stosunkowo rzadko. Na treści o tej tematyce wskazuje 16,14% badanych (198 osób), blisko 13% badanych (158 osób) nie potrafi odpowiedzieć na to pytanie, natomiast 70,99% uczniów (871 osób) potwierdza, że tematyka globalnego ocieplenia nie pojawia się na języku polskim.

Respondentów zapytano również o to, czy na lekcjach polskiego poruszane są kwestie związane z krytykowaniem wydobywania węgla i problemem smogu. Wykres 28. oraz tabela 30. stanowią ilustrację graficzną uzyskanych wyników badań w tym zakresie.

Wykres 28. Krytykowanie wydobycia węgla i problem smogu

Źródło: *Badania własne.*

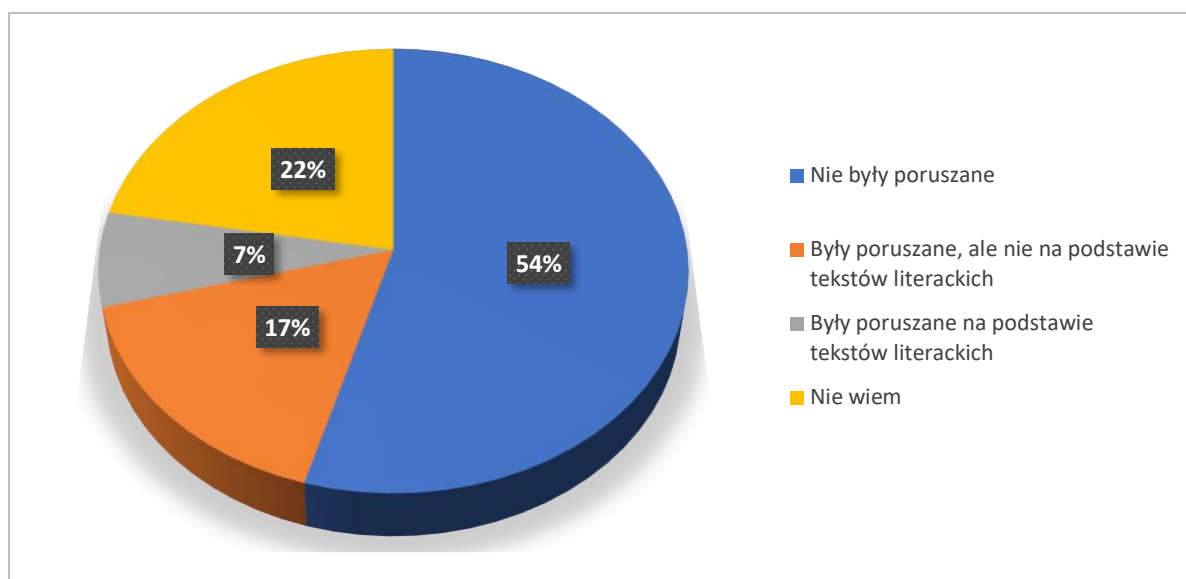
Tabela 30. Krytykowanie wydobycia węgla i problem smogu

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	179	14,59
Nie	878	71,56
Nie wiem	170	13,85
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

14,59% badanych (179 osób) wskazuje, że tematyka krytyki wydobycia węgla i problem smogu są obecne na lekcjach języka polskiego, blisko 14% badanych (170 osób) nie potrafiła udzielić jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie, natomiast 71,56% (878 osób) potwierdza, że tematyka ta nie pojawia się na lekcjach języka polskiego w ich szkole.

W następnym pytaniu zapytano uczniów: *Czy te problemy (tj.: ochrona przyrody, konsumpcyjny styl życia, zanieczyszczenie gleb, wód, powietrza, wycinka lasów, problem śmieci i plastiku, globalne ocieplenie, krytykowanie wydobycia węgla i problem smogu) były poruszane na lekcjach polskiego w nawiązaniu do tekstów literackich? Jeśli tak, to jakich?* Wykres 29. oraz tabela 31. stanowią ilustrację graficzną uzyskanych wyników badań w tym zakresie.

Wykres 29. Forma nawiązań do edukacji dla klimatu na lekcjach języka polskiego
Źródło: *Badania własne.*

Tabela 31. Forma nawiązań do edukacji dla klimatu na lekcjach języka polskiego

Odpowiedź	Liczba	Procent
Nie były poruszane	668	54,44
Były poruszane, ale nie na podstawie tekstów literackich	202	16,46
Były poruszane na podstawie tekstów literackich	84	6,85
Nie wiem	273	22,25
Razem	1 227	100

Źródło: *Badania własne.*

Uczniowie deklarują, że tematyka związana ze zmianami klimatu wprowadzana jest na języku polskim zarówno z zastosowaniem tekstów literackich, jak i w inny sposób. 6,85% badanych (84 osoby) zauważa, że problematyka ta wprowadzana jest przy okazji omawiania tekstów literackich, natomiast 16,46% (202 osoby), 54,44% uczniów (668 osób) stwierdza, że tematyka ta nie pojawia się na lekcjach języka polskiego.

Uczniowie podawali różnorodne przykłady utworów, które pojawiają się na lekcjach języka polskiego:

1. Przytaczane najczęściej (powyżej 10 razy): *Pan Tadeusz* Adama Mickiewicza (ochrona przyrody), *Lalka* Bolesława Prusa, *Chłopi* Władysława Reymonta (jak wielki ma wpływ natura na funkcjonowanie ludzi), *W pustyni i w puszczy* Henryka Sienkiewicza, twórczość Jana Kochanowskiego, *Ludzie bezdomni* Stefana Żeromskiego, *Żona modna* Ignacego Krasickiego (konsumpcyjny styl życia).

2. Przytaczane często (5–9 razy): *Dżuma* Alberta Camusa, *Zbrodnia i kara* Fiodora Dostojewskiego, poezja Cypriana Kamila Norwida, *Kwiatki św. Franciszka*, *Apokalipsa św. Jana*, *Ziemia obiecana* Władysława Reymonta, *Jądro ciemności* Josepha Conrada.
3. Przytaczane rzadziej: 2-4 razy: *Ołowiane dzieci* Michała Jędryki, *Melodia mgieł nocnych* Kazimierza Przerwy-Tetmajera.
4. Pojedyncze wskazania: *Ulica Krokodyli* Brunona Schulza (konsumpcjonizm, konsumpcyjny styl życia), *Do Leukonoe* Horacego, *Opowiadania* Tadeusza Borowskiego, *Wróg ludu* Henrika Ibsena, *Tajemniczy ogród* Frances Hodgson Burnett, *Folwark zwierzęcy* George’a Orwella, *Pokolenie* Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, *Gloria victis* Elizy Orzeszkowej, *Padlina* Charlesa Baudelaire’a.
5. Pozostałe odpowiedzi: treści te były poruszane na podstawie plakatów, obrazów, felietonów, reportaży.

Niektórzy uczniowie zwracają uwagę na ogromne zaangażowanie nauczycieli polskiego podczas realizowania treści z zakresu edukacji dla klimatu: *Mamy super panią od polskiego, która czasem w trakcie lekcji po prostu zarzuca jakimś tematem i rozmawiamy, czasem pojawiały się wzmianki o środowisku*, jednak dla niektórych uczniów niewyobrażalna jest edukacja dla klimatu na lekcjach języka polskiego: *nie wyobrażam sobie, żeby mój nauczyciel od języka polskiego poruszał temat zmian klimatu i porównywał go do utworów literackich*.

Niektórzy wydają się nieprzygotowani do interdyscyplinarności i nowych odczytań literatury i innych tekstów kultury.

Wyniki badań ankietowych

Część V Edukacja dla klimatu w opiniach uczniów

W ostatnim pytaniu ankiety zapytano uczniów: *Jak Twoim zdaniem powinna wyglądać/chciałbyś, żeby wyglądała edukacja związana ze zmianami klimatu w Twojej szkole?*

Pytanie to dawało respondentom możliwość podzielenia się swoimi opiniami na ten temat.

Wiele odpowiedzi ankietowanych uczniów wskazuje na ogromną potrzebę edukacji dla klimatu, sporadycznie zaś pojawiają się sugestie, że nie ma takiej konieczności lub że temat ma charakter polityczny.

Uczniowie proponują konkretne formy edukacji dla klimatu. Zaznaczają, że powinna być ona praktyczna (wspólne akcje, takie jak sprzątanie planety, zajęcia na dworze, debaty oksfordzkie), prowadzona przez profesjonalistów (ekspertów i osoby o wykształceniu kierunkowym), prowadzona z pasją, co wpłynie na motywację do aktywnego działania. Respondenci proponują również, żeby edukacja dla klimatu odbywała się w ramach systemowego kształcenia na lekcjach: wychowawczej, biologii, geografii, WOS, chemii i na języku polskim, niektórzy sugerują, że edukacja dla klimatu mogłaby być prowadzona zamiast przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie. Część uczniów postulowała, żeby był to osobny przedmiot, który będzie nieobowiązkowy i nieoceniany. Motywują to przeładowaniem podstawy programowej i brakiem czasu dla siebie. Młodzież proponuje również więcej działań faktycznych w przestrzeni nie tylko szkolnej (np. sprzątnie, wspólne segregowanie śmieci, sadzenie drzew), oglądanie filmów na tematy ekologiczne, rozmowy, debaty na rzecz mniejszej ilości faktów i danych. Dodatkowo uczniowie podkreślają, że nie bierze się pod uwagę ich pomysłów mających na celu przeciwdziałanie kryzysowi klimatycznemu, podkreślają także konieczność edukowania ich rodziców i całych rodzin. Ważną odpowiedzią było podkreślenie potrzeby odróżnienia faktów od opinii i fake newsów w obszarze klimatu. Oto część ich wypowiedzi⁷:

Chciałabym, żeby mojej w szkole wzrosła świadomość o zagrożeniach spowodowanych zmianami klimatu. Uważam że nie dostajemy wystarczającej ilości informacji na ten temat w szkole. Powinny odbywać się warsztaty lub lekcje poświęcone zapoznaniu się z tym tematem i społeczność szkolna powinna podejmować działania zapobiegające zmianom klimatycznym.

---

⁷ Wypowiedzi uczniów zostały zacytowane w oryginalnym brzmieniu, z uwzględnieniem wyłącznie korekty językowej.

Kreatywne zajęcia na ten temat (może nawet z kimś z zewnątrz, np. ekologiem) zamiast suchego omawiania podstawy z podręcznika.

Pokazywanie skutków działania człowieka, filmy, zdjęcia, dyskusja (najlepsza).

Może na godzinie wychowawczej obejrzenie przynajmniej trzech filmów w ciągu roku o takiej tematyce. Moim zdaniem jest to lepsze od pogadanki, ponieważ bardziej obszerne, a mózg mógłby lepiej zapamiętać te informacje, jako że działa obrazami

Sadzenie roślin na terenie szkoły i przypominanie o segregacji śmieci.

Myślę, że to mógłby być osobny przedmiot do nauki i jeszcze szkoła musi współpracować z rodzicami. Trzeba edukować całe rodziny, a nie tylko dzieci.

Powinna polegać na dyskusji i wymianie zdań i poglądów. To w dużej mierze wzajemna niechęć do określonych nurtów myślowych i wejście tematu zmian klimatu w dyskurs polityczny sprawiły, że jest to temat drażliwy. Dodatkowo uważam, że powinno brać się pod uwagę pomysły uczniów mające na celu przynajmniej minimalne przeciwdziałanie kryzysowi klimatycznemu w naszym państwie i na świecie.

Dobrze by było, żeby jasno przedstawić konsekwencje działań ludzi, to jak wpływają na środowisko, np. na godzinie wychowawczej, wiele ludzi się tym nie przejmuje, bo nie wie, jak źle jest.

Edukacja związana ze zmianami klimatu powinna koncentrować się na praktycznych działaniach, tego, co każdy uczeń /człowiek dorosły może zrobić dla ochrony naszej planety.

Częste spotkania z ekspertami, edukacja klimatyczna w podstawie programowej lub poruszanie tematu na różnych lekcjach przy okazji innych wątków

Powinna być ciekawsza oraz nauczyciel powinien opowiadać to z pozytywną energią, ponieważ nie siedzą na lekcji za karę.

Moim zdaniem powinny być obowiązkowe lekcje o zmianach klimatycznych. Na tych lekcjach powinien być poruszany temat smogu, który źle wpływa na nasze zdrowie, i o śmieciach, których z pewnością jest za dużo na świecie.

Chciałabym, aby w ogóle o niej mówiono, być może żeby do szkoły zaproszono kogoś z zewnątrz, obeznanego w temacie, kto zrobiłby uczniom prezentację na ten temat, aby na lekcjach była też możliwa dyskusja lub wysuwane jakieś propozycje dbania o środowisko, abyśmy tak naprawdę mogli się tego nauczyć od siebie wzajemnie, natomiast przy obecnej sytuacji w szkołach, gdzie zaległości są bardzo duże, uważam że nauczyciele nawet nie myślą o przeznaczeniu jednej lub kilku z godzin lekcyjnych na tematy niezwiązane z podstawą programową, aby nie tracić możliwości zrobienia lekcji. Edukacja związana ze zmianami klimatu mogłaby być świetnym tematem na godzinę wychowawczą lub nawet na kilka z nich, jeśli zarówno uczniowie, jak i nauczyciel byłiby żywo zaangażowani i zaciekawieni

Moim zdaniem, w szkole powinny odbywać się wykłady dotyczące zmian klimatycznych. Nauczyciele powinni mówić o tych zmianach (prawdziwe informacje z rzetelnych źródeł). Takie kwestie powinny być poruszane również na lekcjach wychowawczych. Uczniowie wraz z nauczycielami organizowali klimatyczne akcje uświadamiające innych uczniów i społeczność pozaszkolną. W szkole powinny być wprowadzone działania dla klimatu (np. segregacja odpadów).

Powinien to być osobny, nieobowiązkowy przedmiot szkolny prowadzony przez osoby wykształcone w temacie ekologii. Program powinien być realizowany w sposób rzetelny

i przystępny dla osób młodych, zachęcający do działań na rzecz przeciwstawianiu się zmianom klimatycznym.

Forma przekazywanych informacji to zazwyczaj suche fakty, z którymi ciężko jest się utożsamić. Czasami katastrofa klimatyczna wydaje się tylko fikcją lub mało ważnym faktem niż prawdziwym zagrożeniem.

Przemówienia Greta.

Chciałabym, by został wytyczony przedmiot, na którym poznawalibyśmy, jak dbać o naszą planetę, oraz w ramach motywacji, byśmy dostawali oceny za to, że np. posegregowaliśmy śmieci czy oszczędzamy wodę.

Myślę, że wystarczyłoby, aby nauczyciele, wykorzystując aktualny temat zajęć, dodawali również informacje na temat zmian klimatycznych, w taki sposób, aby zaintrygować lub wywołać dyskusję wśród uczniów. Uważam, że nawet takie krótkie wzmianki podniosłyby świadomość na temat klimatu i jego zmian.

Wspólne akcje, które służyłyby dobru dla środowiska, zwiększenie świadomości młodych ludzi, zainteresowanie ich tematem

Wiedza powinna być przekazywana przez osoby wykształcone w tym zakresie, a nie przez nauczycieli. Jestem zwolennikiem zajęć praktycznych, które zachęcą ucznia do interesowania się tym tematem. Prowadzenie ich poza terenem szkoły na pewno wniosłoby duże urozmaicenie. Chciałabym, żeby te lekcje nie wyglądały jak niektóre zajęcia w szkole, czyli w formie nudnego 45 minutowego monologu, z którego się nic wartościowego się nie wyciągnie.

Organizacje pozarządowe razem ze sztabem ekologów z rządu powinni chodzić po szkołach i na zasadzie warsztatów w przyswajalny sposób przekazywać niezbędną wiedzę na temat tego, jak poważnymi konsekwencjami grozi kryzys klimatyczny i co można na niego poradzić

W szkole powinno się poświęcać chociaż jedną godzinę lekcyjną, np. godzinę wychowawczą, na rozmowę dotyczącą zmian klimatu, ponieważ jest to problem dotyczący każdego z nas a jego skutki odczuwamy wszyscy. Najlepszą formą byłoby przeprowadzenie dyskusji na ten temat lub wykład wzbogacony o fakty naukowe i zdjęcia.

Chciałabym, by edukacja klimatyczną nie była wypełnieniem, jednym z tematów który trzeba zrobić, bo podstawa programowa wymaga. Lekcje o katastrofie klimatycznej sprowadzają się do wyłożenia przez nauczyciela banalów o tym, że trzeba oszczędzać wodę i budować wiatraki. Uczniów w szkole zupełnie nie interesują lekcje o klimacie, bo są prowadzone na zupełnie ignorowanych przedmiotach, takich jak przyroda. Lekcje o klimacie powinny mieć według mnie charakter warsztatowy, by uczeń w pełni uczestniczył w procesie nauki. Lekcje te nie powinny być oceniane i przymusowe, powinny być ciekawe i rozwijające tak, by uczeń świadomie na nie przyszedł, by pogłębić wiedzę. Lekcje musiałyby być koordynowane przez ludzi zainteresowanych tematem i pracą edukacyjną, wydaje mi się, że niestety przeciętny nauczyciel nie ma odpowiednich umiejętności i wiedzy, by edukować w tak ważnym temacie.

Przede wszystkim nauczyciele powinni posiadać większą wiedzę na temat zmiany klimatu, a nie bazować na stereotypach bądź niedokładnych informacjach, jak to się często zdarza. Wtedy na pewno jakiegokolwiek dyskusje na ten temat byłby bardziej skuteczne.

Nowy oddzielny przedmiot o tematyce związanej z ekologią i dbaniem o środowisko.

Myślę, że przede wszystkim powinien być podkreślony temat segregacji śmieci. W szkole znajdują się pojemniki do segregacji, ale mało osób z nich korzysta. Problemem nie jest brak wystarczającej wiedzy o sposobie segregacji, ale brak motywacji (jak uważam). Trzeba faktycznych specjalistów, ludzi z autorytetem, naukowców, którym łatwiej uwierzyć i którzy przedstawią to w ciekawy sposób..

Chciałabym osobne tematy związane z tym na przedmiotach, na lekcjach chemii pani celowo pominęła temat o ochronie środowiska w podręczniku, więc nie wiem, czy coś by to dało. może osobny przedmiot albo obowiązek realizowania takich tematów na zajęciach z wychowawcą? uważam się za osobę, która przejmuję się klimatem, i wydaje mi się, że część nauczycieli zmienia temat/ zbywa problem kiedy wspomina się o klimacie, wdrążenie obowiązkowego przedmiotu albo chociaż kilku lekcji pokazałoby uczniom, co tak naprawdę się dzieje z Ziemią,, bo nauczyciele sami z siebie tego nie robią.

Nauczyciele i pedagodzy powinni nas uświadamiać tak samo jak i powinni nas upominać, że robimy coś źle. Szkoły jak i inne placówki powinny być bardziej ekologiczne

Chciałbym tylko, żeby była prowadzona przez organizację POZARZĄDOWĄ, składającą się z NIEZALEŻNYCH specjalistów w tej dziedzinie.

Przede wszystkim powinni podać podstawowe fakty i je dobrze uargumentować i obalić fałszywe informacje na ten temat, ponieważ z tego co widzę, większość nastolatków w Polsce nie wie prawie nic o globalnym ociepleniu i zmianach klimatycznych, przez co wierzą w fake newsy które przeczytały na ultrapravicowych stronach albo na fb. Przedmiot ten powinien też pokazać, jakie realne konsekwencje niesie to za sobą i zachęcić Polaków do nieignorowania problemu. Pozdrawiam, a lektury w aktualnym systemie edukacji to żart

Powinna w ogóle istnieć, nie jak w mojej szkole. Fajnie by było dowiedzieć się cokolwiek o klimacie, chociażby na lekcjach geografii, j. polskiego czy biologii. Jest to ważny temat często pomijany i ignorowany, szczególnie przez osoby prowadzące lekcje, jak i osoby układające program nauczania w szkołach.

Pokazanie prostych rzeczy, które można robić, aby ocalić naszą planetę. Edukacja o produkcji mięsa i nabiału. Edukacja o zero waste.

Na pewno, żeby jakakolwiek edukacja była. Myślę, że mogłaby nawet być prowadzona na lekcjach wychowawczych. Fajne by było wprowadzenie elementów praktycznych, jak na przykład zbieranie śmieci. Gdy mieszkałam w Anglii i chodziłam tam do szkoły, to mieliśmy taką ogromną kartę, na której każdy zaznaczał, w jaki sposób dzisiaj dotarł do szkoły, czy to samochodem, tramwajem, autobusem, na nogach, czy rowerem i po całym tygodniu osoby, które przez cały tydzień dojeżdżały lub dochodziły do szkoły w sposób nieszkodzący klimatowi, dostawały nagrodę. Były to nagrody w postaci jakichś akcesoriów do piórnika albo nawet piórnik zrobiony z recyklingowej gumy z opony roweru. Myślę, że taki sposób jest idealny dla młodszych dzieci, gdyż będzie to edukacja w formie zabawy, a dzieci najlepiej przyswajają wiedzę w taki sposób i trzeba je edukować już od najmłodszych lat.

Nie wiem, czy powinniśmy, szkoła ma to do siebie, że nie ma tu miejsca na dyskusje, a jeśli miałyby to być w formie takiej jak zawsze, czyli nauczyciel z ambonałnej pozycji mówi prawdy objawione, które są napisane w programie nauczania, to ja uważam że to bez sensu. Pomysły są super, ale muszą wychodzić od uczniów oddolnie, a nie od oświaty, bo nasza oświata jest

obecnie zbyt zajęta grzebaniem w maturach, kanonie lektur i innymi bezsensownymi szufladkującymi ludzi tematami.

W szkole powinny być organizowane lekcje uczące o zagrożeniach spowodowanych zmianą klimatu i działalnością człowieka, uświadamiać ludzi o tym, co się dzieje, uczyć co możemy/ musimy zmienić, aby żyć i nie bać się o przyszłości swoją i następnych pokoleń.

Według mnie mogły to być zajęcia dodatkowe na ten temat albo aby parę lekcji zostało przeznaczonych na edukację tego. Niekoniecznie, aby został zrobiony nowy przedmiot na ten temat, gdyż i tak już jesteśmy przeładowani dużą ilością godzin. Także według mnie nauczyciele powinni zachęcać do zgłębiania tematu.

Ludzie nie są świadomi zagrożenia, bo media unikają tego tematu, a nigdzie indziej nie znajdziemy informacji na ten temat. Jak więc mamy się uczyć o problemach klimatycznych? Czy sinusy albo prawo Avogadra jest ważniejsze niż nasza przyszła zagłada klimatyczna? Jeśli chcemy coś zmienić, zacznijmy od metod uczenia! Nauczyciele powinni opowiadać o tym, ale się także tym INTERESOWAĆ, czytać, oglądać by przekazać nam wiedzę. Na każdej lekcji, zwłaszcza na WOSie, biologii i języku polskim. To nie jest dużo, zacznijmy od tego!

Dodatkowe lekcje i wykłady na ten temat. Poświęcanie większej uwagi naszej przyszłości.

Nowy przedmiot w szkole, nieobowiązkowy dla chętnych, tak jak np. etyka.

Przede wszystkim powinno się mówić o tym, że zmiany klimatu i globalne ocieplenie to FAKT i nie wolno się co do tego spierać. Nauczyciele nie poruszają tego tematu i jesteśmy nieświadomi skali problemu. Powinno się mówić na lekcjach o tym, jak topnieją lodowce, ociepla się Ziemia i jak wielki wpływ na to mają działania człowieka. Jestem pewna, że połowa uczniów mojej szkoły nie wie o tym, że Ziemia jest zagrożona przez emisję CO₂, ludzie i zwierzęta umierają, a my siedzimy i patrzymy na to całkowicie beczynie. Powinny być organizowane zajęcia, na których mówiono by także o tym, jak ogromne zanieczyszczenia produkuje gatunek ludzki. Chciałabym usłyszeć o wyspie śmieci, o truci w Indiach oraz wielu innych.

Rzetelne fakty bez pustych obietnic, oparte na wiedzy przekazywanej przez naukowców. Informacje o tym, co możemy zrobić sami, ale również, że potrzeba zmian systemowych i nacisku na obecnych rządzących na całym świecie.

Szczerze to uważam, że to nie powinna być kwestia szkoły, chociaż też, ale bardziej rządu. To powinno być numer 1 w temacie kampanii każdej partii i powinno być robione wszystko, by zacząć być ekologicznym. Ale wiadomo... Pieniążki same się nie zarobią. Po co dbać o planetę, jak umrą za parędziesiąt lat, a teraz się „nachapia”

Z powodu pandemii na świecie nie odbyło się dużo aktywności, które mogłyby wiązać się z tą tematyką, lecz w przyszłości chciałabym, aby odbyło się więcej wykładów z osobami, które rzeczywiście mają w tym temacie wiedzę (np.: ekologów) Zapraszanie specjalistów i aktywistów do spraw zmian klimatu

Temat ten powinien być zgłębiany, a nie tylko omawiany powierzchownie. Powinien być poruszany już w najmłodszych klasach szkoły podstawowej i kontynuowany w klasach wyższych.

Moim zdaniem edukacja taka powinna być prowadzona przez organizację pozarządową, gdyż jakakolwiek edukacja „pozaprzedmiotowa” w szkole nie jest brana na poważnie.

Zamiast lekcji wychowania do życia w rodzinie można organizować ekologię. Albo można zrobić warsztaty ekologiczne. Wychodzenie do lasu, żeby uświadomić zanieczyszczenie.

Chciałabym, żeby były osobne zajęcia (obowiązkowe) w szkole na ten temat, żebyśmy się mogli więcej dowiedzieć i lepiej postępować.

Ogromnym problemem współczesnego świata jest walka z dezinformacją – należy więc zacząć od zajęć, w jaki sposób filtrować informacje, jak rozróżniać opinie od faktów oraz jak interpretować różne publikacje/ artykuły. Jako licealiści mielibyśmy znacznie mniejszy problem z ekologią, gdyby te tematy były solidnie poruszane w klasach podstawowych czy gimnazjalnych. Niestety nie wiem, czy Ministerstwa i Ministrowie odpowiedzialni za wprowadzanie zmian w reformach są gotowi do przekazywania młodzieży informacji, które mogą w przyszłości zaszkodzić państwu. W każdym razie ekologia powinna przestać być traktowana jako coś dodatkowego – działania edukacyjne na rzecz ekologii powinny być tak samo normalne, jak dodawanie czy odejmowanie na zajęciach matematyki. Powinniśmy uczyć o tym młodzież od najmłodszych lat. Drugą grupą, która jest żelazna w swoich poglądach, są ludzie starsi i dorośli. Obecnie w internecie ludzi w starszym wieku jest znacznie więcej niż kiedyś, wbrew pozorom bardzo często padają oni ofiarą fake newsów czy zmanipulowanych informacji. Dorośli posiadają pewny autorytet wśród młodych ludzi, stąd powielanie przez dorosłych nieprawdziwych informacji i szkodliwych opinii jest równie niebezpiecznym zjawiskiem jak kompletny brak edukacji ekologicznej w szkołach. Z pracy w wielopoziomowej drużynie harcerskiej wiem, że mnie i moich harcerzy z liceum najbardziej interesują teraz działania – projekty, wolontariat, wszystko co możemy zrobić poza ławką szkolną.

Biologia i polski, skupienie się na wszystkim, a nie tylko na wycince lasów, chociażby na produkcji ubrań, czemu te szycie w Polsce są lepsze, tym jaki wpływ mają na to sieciówki i tak dalej

Moim zdaniem ten temat jest w szkołach zdecydowanie za rzadko omawiany, a ze względu na obecną sytuację klimatyczną wiedza o tym jest koniecznością. Młodzi ludzie tacy jak ja są przeważnie otwarci na różnego rodzaju ochronę środowiska itp. Myślę, że edukacja o klimacie powinna być w jakiś sposób wpleciona w system edukacji, najlepiej nie wydłużając godzin w planie lekcji, chociaż wiadomo, nie wszystko jest możliwe, dlatego nawet kilka dodatkowych godzin rocznie przeznaczonych na tak ważne tematy byłoby warte poświęcenia.

Myślę że powinno skupić się na nauce o klimacie w podstawówce.

Mogłoby być więcej dodatkowych spotkań na np. sprzątnięcie planety, czyli na przykład zbieranie papierosów lub papierków porzucanych na ziemi. Mogłyby być też takie wycieczki, np. nad morze (ale tylko starsze klasy), ponieważ wody są bardzo teraz zanieczyszczone i moglibyśmy też posprzątać na plaży, ponieważ zaczyna się od jednego papierka i tego będzie coraz więcej, a jak przyjdzie fala, to weźmie ze sobą te śmieci, dlatego np. 2 razy w roku taka wycieczka mogłaby być organizowana. Można by było też chodzić w zimie po domach i rozdawać ulotki, które będą mówiły o na przykład niepaleniu opon itp. Ponieważ przez palenie takich rzeczy powietrze jest zanieczyszczone i przez to nie możemy swobodnie oddychać świeżym powietrzem.

Na ulotce też mogły by być inne przykłady pomagania Ziemi. „Tylko my możemy uratować Ziemię przed zanieczyszczeniami!”.

Jedyną formą, jaką akceptowałbym, edukacji o klimacie w szkole byłby to dział w podręczniku do biologii. Moim zdaniem inne formy byłyby powiązane z politycznym aktywizmem, politycznymi hasłami oraz politycznymi tematami problemów kryzysu klimatycznego. Uważam że taka sprawa powinna zostać poruszona na lekcjach geografii oraz lekcji wychowawczej. Chciałbym, aby nauczyciele zachęcali uczniów do pomocy i uświadczenia im że ratują swoją planetę. Powinni również pokazywać różne sposoby dokonania tego.

Chciałabym żeby dołączyła się nowa lekcja pt. „Klimatologia”. Na tej lekcji prowadzono by dyskusję na temat zdrowego klimatu i jak dbać o klimat i o dobrą planetę.

Nie chcę mieć dodatkowych przedmiotów, ponieważ mam za dużo pracy i nie jestem w stanie wszystkiego zrealizować. Jestem przeciążony nauką i pragnę doznać choć odrobiny wolnego czasu dla siebie.

Uważam, że osoby, które są zagłębione w tym temacie, powinny uświadczać uczniów, że zmiany klimatyczne są realnym zagrożeniem dla całej planety i bagatelizowanie tego problemu nie wyjdzie nam na dobre. Myślę, że osoby prowadzące takie zajęcia mogłyby bardziej zainteresować uczniów, gdyby opowiadały o tym z zaangażowaniem. Takie podejście sprawia, że poruszany problem staje się bardziej interesujący.

Przedstawienie realnych problemów związanych ze zmianami klimatycznymi na lekcjach geografii, lekcjach wychowawczych oraz ewentualnie języka polskiego.

Chciałabym, aby były organizowane spotkania, rozmowy, różnego rodzaju debaty (np. typu oxfordzkiego), wyjścia na akcje w trakcie lekcji (część uczniów musi dojeżdżać często z bardzo odległych miejscowości i to byłaby jedyną aktywność ze szkoły dla tych osób) itp. akcje praktyczne (Poza oczywiście organizowaniem lekcji teoretycznych, kluczowych do zrozumienia wielu zagadnień. Te lekcje teoretyczne to nie powinny być tylko wykłady, ale też prezentacje i możliwość aktywności słownej podczas takich lekcji.).

Moim zdaniem edukacja szkolna na temat ekologii jest bardzo ograniczona, nikt nigdy nie wytłumaczył w szkole tematu w sposób zrozumiały dla uczniów, a jeżeli były takie rozmowy, to były bardzo płytko rozwinięte, w sposób niewystarczający. Uważam, że zmiany klimatyczne są skutkiem niewiedzy lub braku chęci zmiany. Mam nadzieję, że z biegiem lat zdamy sobie sprawę z tego, jak ważny jest klimat. Natomiast nie powinniśmy także przesadzać w drugą stronę: dać ludziom czas na zmianę, nie straszyć ogromnymi karami, tylko wspomóc osoby zainteresowane, które chcą coś zrobić i doedukować te osoby, które nie mają stanowiska.

Chciałabym, żeby nauczyciele na lekcjach puszczaali nam filmy, w których wyraźnie widać problem ze zmianą klimatu, tak aby uczniowie nie zużywali tyle plastiku, który niestety potem jest w oceanach i zabija zwierzęta, żeby nie marnowali jedzenia, żeby oszczędzali prąd i wodę, oraz żeby wszyscy zdawali sobie sprawę z tego jakie to ma skutki na klimacie naszej planety. Wydaje mi się również, że dobrym pomysłem byłyby wycieczki nie do kina, a na spacer po parku z workiem na śmieci, i aby cała klasa sprzątała je dla dobra planety. Mam nadzieję, że uda się przekonać młodzież o dbaniu o czystość, żeby dzieci nie wstydzily się, idąc chodnikiem podnieść po kimś papierka po cukierku i wrzucić go do kosza. Myślę, że każdego o dobrym sercu poruszy film dostępny na Netflixie, pt. „Nasza planeta – David Attenborough”, na którym wyraźnie widać

*jaka Ziemia kiedyś była piękna z dzikimi dżunglami, a jak będzie wyglądać za parędziesiąt.
Mam nadzieję, że to co napisałam powyżej stanie się rzeczywistością w szkołach.*

Wnioski z przeprowadzonych badań

Część I. Kompetencje ekologiczne uczniów

Badani uczniowie mają w zdecydowanej większości aktualną wiedzę w zakresie zmian klimatu:

1. Zdecydowana większość respondentów 75,71% (929 osób) zgadza się z tym, że globalne ocieplenie spotęgowane emisją gazów cieplarnianych jest faktem. 4,48% badanych (55 osób) uznaje, że nie jest to prawda.
2. 86,39% badanych (1 060 ankietowanych) uważa, że ludzie są odpowiedzialni za zmiany klimatu, odpowiedzi negatywnej udzieliło 75 uczniów (6,11%).
3. 776 osób (63,24% badanych) uznaje fakt, potwierdzony naukowo, że to działalność człowieka powoduje zmiany klimatu. 139 osób (11,33%) spośród badanych uczniów jest odmiennego zdania.
4. 794 osoby (64,71% badanych) są zdania, że społeczeństwo ma wpływ na politykę klimatyczną, zaś 132 osób (10,76 %) spośród badanych uczniów jest odmiennego zdania.

Część II. Postawy uczniów wobec problematyki zmian klimatu

1. Dla zdecydowanej większości uczniów 69,68% (855 osób) tematyka związana ze zmianami klimatu jest ważna, natomiast tylko dla niespełna 10% (9,7%) nie jest ona istotna. Ponad 20% badanych nie ma jednoznacznego zdania na ten temat.
2. 17,36% badanych (213 osób) angażuje się w aktywności/ działania, które uwzględniają/ uwzględnia zagrożenia edukacji dla klimatu. Zdecydowana większość uczniów nie angażuje się w takie działania i aktywności (82,64%, 1 014 osób).
3. Uczniowie angażujący się w takie aktywności wskazują na działania prowadzone w domu (tj. segregację śmieci), działania w mediach społecznościowych, akcje organizowane w szkole, konkursy i akcje o zasięgu miejskim i ogólnopolskim, obowiązkowe zajęcia szkolne, angażowanie się w działania aktywistyczne i edukatorskie, działania w organizacjach młodzieżowych i pomoc w akcjach z zakresu edukacji dla klimatu.
4. 8,15% badanych (100 osób) deklaruje, że sięga po książki związane z tematyką zmian klimatu.
5. 31,7% uczniów zna filmy, które poruszają tematykę związaną ze zmianami klimatu. Aż 68,3%, czyli 838 respondentów nie zna tytułów takich filmów.

6. Zdaniem badanych to nauczyciele (828 wskazań) oraz ekolodzy (579 wskazań) powinni w szczególności przekazywać wiedzę na temat zmian klimatu. Pozostałe grupy i osoby, tj. rodzice (368 wskazań), politycy (317 wskazań), organizacje pozarządowe (282 wskazania) były wskazywane przez uczniów rzadziej. Ponadto 275 osób wskazuje, że samodzielnie poszukuje wiedzy dotyczącej tematyki zmian klimatu.
7. 41% badanych wskazało, że ma autorytet/ wzór, który inspiruje ich w zakresie rozwijania aktywności proklimatycznej. Uczniowie wskazują na następujące grupy osób/ instytucji/ organizacji: najbliższe otoczenie, organizacje proekologiczne, organizacje młodzieżowe, tj. ZHP, organizacje i partie polityczne, zespoły muzyczne, wokaliści, osoby mające związek z edukacją i kształceniem, influencerzy, aktywiści, euroentuzjaści oraz podróżnicy, filantropi i przedsiębiorcy, telewizja, dziennikarze, konkretne kraje (tj. skandynawskie, mieszkańcy Bhutanu), proekologiczne działania firm i koncernów, strony internetowe, programy telewizyjne.
8. Smutek i apatię związaną z kryzysem klimatycznym odczuwa 38,6% respondentów (474 osoby), natomiast 32,8% badanych (403 osoby) nie odczuwają smutku i apatii związanej z kryzysem klimatycznym. 28,52% respondentów nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie i zaznaczyło odpowiedź *nie wiem* (350 osób).
9. Lęk i przyszłość związaną z kryzysem klimatycznym odczuwa ponad połowa badanych młodych respondentów (56,48%, 693 osoby), natomiast tylko jedna czwarta badanych (313 osób, 25,5%) nie odczuwa lęku o przyszłość związaną z kryzysem klimatycznym. 18% respondentów nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie i zaznaczyło odpowiedź *nie wiem* (221 osób).
10. Zdecydowana większość badanych (69,85%) wierzy, że przez różnorodne działania można powstrzymać katastrofę klimatyczną, tylko 9% respondentów (111 osób) ma odmienne zdanie. Brak jednoznacznego zdania i wybór opcji *nie wiem* zadeklarowało 259 uczniów (21,11%). Jak widać, większość badanych uczniów jest przekonana o sensie działania na rzecz ratowania Ziemi i możliwości powstrzymania katastrofy klimatycznej.
11. Większość badanych 55,34% (679 osób) zdaje sobie sprawę z tego, że ochrona planety oznacza dla nas rezygnację z pewnych udogodnień współczesnej cywilizacji, odmiennego zdania jest 22,98% respondentów (282 osoby). 21,68% (266 osób) nie potrafi się jednoznacznie ustosunkować do tego stwierdzenia.

Część III. Edukacja proklimatyczna w szkole

1. Tylko 13,85% uczniów jest usatysfakcjonowanych jakością edukacji dotyczącej klimatu w ich szkole, ponad połowa badanych nie jest zadowolona z jakości edukacji klimatycznej (59,01%, 724 badanych), natomiast 27,14% uczniów (333 osoby) nie potrafiło udzielić jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie.
2. Tylko 37,65% uczniów (462 osoby) wskazuje, że na lekcjach poruszane są problemy dotyczące zmian klimatu. Zdaniem 62,5% uczniów (765 osób) problemy związane ze zmianami klimatu nie są poruszane na lekcjach.
3. Zdaniem uczniów najwięcej treści z zakresu zmian klimatycznych pojawia się na geografii, biologii, języku angielskim, języku polskim oraz na zajęciach z wiedzy o społeczeństwie (WOS).
4. Uczniowie zdecydowanie lepiej oceniają lekcje, które pozwalają im zaangażować się w dyskusje, dogłębnie wyjaśniają przekazywane treści. Cenią sobie zaangażowanie prowadzącego, dyskusje i debaty, a zatem formy aktywizujące ich do pracy na lekcji. Zdecydowanie gorzej oceniają lekcje, na których nauczyciele wykorzystują wyłącznie metody podające.

Część IV. Edukacja klimatyczna na lekcjach języka polskiego

1. 15,4% badanych (189 osób) deklaruje, że na lekcjach języka polskiego omawiane są zagadnienia związane z krytykowaniem maltretowania zwierząt, 14,34% (176 osób) nie pamięta, czy takie zagadnienia pojawiają się w toku lekcji. 70,25 badanych (862 osoby) wskazało, że treści związane z krytyką maltretowania zwierząt nie były poruszane na lekcjach języka polskiego.
2. Częściej niż problematyka krytyki maltretowania zwierząt pojawiają się zagadnienia związane z ochroną przyrody (24,86%, 305 wskazań).
3. Konsumpcyjny styl życia to zagadnienie stosunkowo często poruszane na lekcjach języka polskiego. Na omawianie tego problemu wskazuje 32,44% (398 osób).
4. Zanieczyszczenie gleb, wód, powietrza nie jest tematem zbyt często poruszonym na lekcjach polskiego, obecność wątków tego typu deklaruje 15,81% respondentów (194 osoby).
5. Obecność zagadnienia wycinki lasów na lekcjach języka polskiego deklaruje 14% respondentów (172 osoby), natomiast 10,84% badanych (133 osoby) nie potrafi jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie. 75,14% osób (922 osoby) wskazuje, że temat wycinki lasów nie pojawia się na języku polskim.

6. Problematyka śmieci i plastiku stosunkowo często pojawia się na lekcjach języka polskiego (23,06%, 283 wskazania).
7. O globalnym ociepleniu na lekcjach języka polskiego rozmawia się stosunkowo rzadko. Na treści o tej tematyce wskazuje 16,14% badanych (198 osób), blisko 13% badanych (158 osób) nie potrafi odpowiedzieć na to pytanie, natomiast 70,99% uczniów (871 osób) stwierdza, że tematyka globalnego ocieplenia nie pojawia się na języku polskim.
8. 14,59% badanych (179 osób) wskazuje, że tematyka krytykowania wydobycia węgla i problem smogu jest obecna na lekcjach języka polskiego, blisko 14% badanych (170 osób) nie potrafiło udzielić jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie, natomiast 71,56% (878 osób) stwierdza, że tematyka ta nie pojawia się na lekcjach języka polskiego w ich szkole.

Część V. Edukacja dla klimatu w opinii uczniów

1. Uczniowie proponują konkretną formę edukacji dla klimatu. Zaznaczają, że powinna być ona praktyczna (wspólne akcje, takie jak sprzątanie planety, zajęcia na dworze, debaty oksfordzkiej, prowadzona przez profesjonalistów (ekspertów i osoby wykształcone w tym obszarze), prowadzona z pasją, co wpłynie na motywację do aktywnego działania.
2. Respondenci proponują również, żeby edukacja dla klimatu odbywała się w ramach systemowego kształcenia na lekcjach: wychowawczej, biologii, geografii, WOS-u, chemii i na języku polskim. Niektórzy sugerują, żeby edukacja dla klimatu była prowadzona zamiast wychowania do życia w rodzinie.
3. Część uczniów postulowała, żeby był to osobny przedmiot, który będzie nieobowiązkowy i nieoceniany. Motywują to przeładowaniem podstawy programowej i brakiem czasu dla siebie.
4. Młodzież proponuje również więcej działań faktycznych w przestrzeni nie tylko szkolnej (sprzątnie, wspólne segregowanie śmieci, sadzenie drzew), oglądanie filmów na tematy ekologiczne, rozmowy, debaty na rzecz mniejszej ilości faktów i danych.
5. Dodatkowo uczniowie podkreślają, że nie bierze się pod uwagę ich pomysłów dotyczących przeciwdziałaniu kryzysowi klimatycznemu, podkreślają także konieczność edukowania ich rodziców i całych rodzin.

Omówienie autorek raportu

dr Anna Guzy i dr Magdalena Ochwat

Omówienie autorek raportu dr Anny Guzy i dr Magdaleny Ochwat

Interdyscyplinarne Centrum Badań nad Edukacją Humanistyczną, UŚ

Instytut Literaturoznawstwa i Instytut Językoznawstwa Wydział Humanistyczny UŚ

Największą grupę respondentów stanowiły młode kobiety w przedziale wiekowym 15–18 lat. Zdecydowana większość badanych wypełniających ankietę to uczniowie szkół ponadpodstawowych: liceum 65,7% badanych (807 osób), uczniowie z techników stanowili 10,51% respondentów (129 osób), a uczniowie szkół branżowych – 2,04% (25 osób). Najliczniejszą grupą byli mieszkańcy województwa śląskiego – 96,68% (1 190 osób).

Badanie można więc określić jako regionalne. Badanie pt. *Uczniowie wobec zmian klimatu* prowadzone było w ramach projektu wyszehradzkiego *Edukacja Humanistyczna V4 dla Klimatu. Rozpoznania – dobre praktyki – rekomendacje* realizowanego przez Interdyscyplinarne Centrum Badań nad Edukacją Humanistyczną Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach przy współpracy z EUROPE DIRECT Śląskie.

Analizy prowadzone od kilku lat pokazują, że świadomość ekologiczna uczniów rośnie, choć ciągle nie jest jeszcze tak głęboko ugruntowana, jakbyśmy sobie tego życzyli. Nasze badania wskazują, że młodzi ludzie mają słabiej rozwiniętą świadomość ekologiczną od osób dorosłych i, co ważne, od nauczycieli (polonistów), których badaliśmy w roku 2021⁸.

Dla blisko 70% uczniów zmiany klimatu są istotne, z kolei aż 10% uważa je za nieważne, a 20% nie ma zdania. To efekt, naszym zdaniem, braku systemowej edukacji klimatycznej w szkołach, deficytu refleksji środowiskowej w życiu społeczno-politycznym, zaniedbań w uczeniu o destabilizacji klimatu oraz pojawiających się tu i ówdzie sprzecznych komunikatów na ten temat zarówno w polskich mediach, jak i w mediach społecznościowych⁹. Ponadto większość badanych uczniów (82%) nie podejmuje dodatkowej aktywności w zakresie edukacji dla klimatu – nie zna tekstów kultury (zna je tylko 8%) i nie ogląda filmów (tylko 31% robi to) na temat kryzysu klimatycznego, a 17%, podejmuje dodatkowe działania w zakresie poszerzania i pogłębiania edukacji klimatycznej. Uważamy, że właśnie w tym obszarze potrzebujemy większej werwy szkół i nauczycieli, tym bardziej, że uczniowie, wyobrażając sobie edukację dla klimatu (projektując ją niejako na potrzeby naszych badań – zob. s. 44

⁸ Więcej na ten temat: A.Guzy, M.Ochwat: *Poloniści wobec zmian klimatu...*

⁹ Por. R. Ziemkiewicz” *Nowa Religia – Klimatyzm*. „Do Rzeczy” z 15–21.07.2019, nr 29, s. 18; T. Cukiernik: *Klimatyczne Szaleństwo*. „Do Rzeczy” z 15–21.07.2019, nr 29, s. 22–25.

niniejszego raportu i dalsze), wskazują, że chcieliby wykorzystywać kulturę popularną – oglądać więcej filmów, zdjęć na ten temat i na ich podstawie dyskutować. Potrzebujemy nie tylko dobrze wykształconych, ale i autentycznych nauczycieli, którzy zapalą uczniów – pozwolą im spoglądać z troską na Ziemię, czuć gniew oraz dadzą nadzieję, że jest jeszcze czas i za każde działanie ma sens.

Badani uczniowie czerpią inspiracje na temat klimatu z różnych źródeł: z otoczenia, po świat im najbliższy: mediów społecznościowych, telewizji, influencerów. Wymieniali oni: rodzeństwo, rodziców, dziadków, przyjaciół, organizacje proekologiczne, zespoły muzyczne, wokalistów. Ciekawą grupę odpowiedzi stanowią wskazania na organizacje, partie polityczne, działaczy politycznych i polityków. Uczniowie w tym obszarze wymienili osoby preferujące sceptycyzm wobec globalnego ocieplenia: PiS, Grzegorza Brauna, Roberta Biedronia, Janusza Korwin-Mikkego, Donalda Trumpa, Sławomira Mentzena, z których większość (oprócz Roberta Biedronia) stoi raczej po stronie większego eksploataowania Ziemi, a administracja Trumpa wycofała Stany Zjednoczone z Porozumienia Paryskiego i poluzowała zabezpieczenia środowiskowe. Nie pojawiła się za to w ani jednej odpowiedzi szwedzka aktywistka klimatyczna – Greta Thunberg. Takie odpowiedzi respondentów mogą wskazywać na preferowanie również postaw sceptycznych wśród młodych lub na braki wiedzy z tego obszaru, co nie dziwi o kontekście odpowiedzi na pytanie: *czy w Twojej szkole poruszane są problemy dotyczące zmian klimatu?* Zdecydowana większość, bo 62%, odpowiedziała: *nie*.

Odpowiedzi respondentów pokazują również, jak wieloma kanałami można przekazywać informacje związane z odpowiedzialnością klimatyczną, i że można różnorodnie budować odpowiedzialność i świadomość klimatyczną dzieci i młodzieży. Interesujące jest na przykład to, że uczniowie podkreślają działalność CSR w biznesie, ważne są dla nich proekologiczne działania firm i koncernów: *podoba mi się to, że firma Nike na swojej oficjalnej stronie korzysta z ekologicznych materiałów do wytwarzania np.: butów*.

Ponad połowa badanych uważa (blisko 60%), że edukacja dotycząca klimatu nie jest satysfakcjonująca. Tylko 37,65% uczniów (462 osoby) wskazuje, że na lekcjach poruszane są problemy dotyczące zmian klimatu, co raczej nie sprzyja budowaniu przekrojowej wiedzy dotyczącej globalnego ocieplenia czy zmian klimatu. Najczęściej, jak wskazali respondenci, wątki klimatyczne pojawiają się w ramach następujących przedmiotów szkolnych: geografia, biologia, język angielski, język polski, WOS. Uczniowie zdecydowanie wysoko oceniają lekcje, które pozwalają im zaangażować się w dyskusję, dogłębnie wyjaśniają przekazywane treści. Cenią sobie zaangażowanie prowadzącego, dyskusje i debaty, a zatem formy

aktywizujące ich do myślenia i krytycznej refleksji. Zdecydowanie gorzej oceniają lekcje, na których nauczyciele wykorzystują wyłącznie metody podające (wykłady i pracę z podręcznikiem).

W opiniach uczniów edukacja dla klimatu powinna być: praktyczna (wspólne akcje, takie jak sprzątanie planety, zajęcia na dworze, debaty oksfordzkie), prowadzona przez profesjonalistów (ekspertów i osoby o wykształceniu kierunkowym), prowadzona z pasją, co wpłynie na motywację do aktywnego działania.

Respondenci proponują również, żeby edukacja dla klimatu odbywała się w ramach systemowego kształcenia na lekcjach: wychowawczej, biologii, geografii, WOS-u, chemii i na języku polskim, niektórzy sugerują, że edukacja dla klimatu mogłaby być prowadzona zamiast przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie. Część uczniów postulowała, żeby był to osobny przedmiot, który będzie nieobowiązkowy i nieoceniany. Motywują to przeładowaniem podstawy programowej i brakiem czasu dla siebie. Młodzież proponuje również więcej działań faktycznych w przestrzeni (wspólne sprzątnie, segregowanie śmieci, sadzenie drzew), oglądanie filmów podejmujących tematy ekologiczne, rozmowy, debaty na rzecz mniejszej ilości faktów i danych. Dodatkowo uczniowie podkreślają, że nie bierze się pod uwagę ich pomysłów dotyczących przeciwdziałania kryzysowi klimatycznemu, podkreślają także konieczność edukowania ich rodziców i całych rodzin. Ważną odpowiedzią było zaznaczenie potrzeby uczniów na edukację medialną, na temat takich zjawisk, jak postprawda i fake news, a głównie – odróżnienie faktów od opinii w obszarze klimatu. Uczniowie domagają się dostępu do rzetelnej edukacji klimatycznej.

Zaprezentowane wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród uczniów świadczą o potrzebie systemowych zmian w edukacji, o których wszyscy mówią, a inne państwa od dawna je praktykują. Dla przykładu: każda szkoła w Nowej Zelandii ma dostęp do materiałów o kryzysie klimatycznym napisanych przez wiodące agencje naukowe w kraju – w tym do narzędzi dla uczniów służących do planowania ich własnego aktywizmu i do przetwarzania „niepokoju ekologicznego” związanego z globalnym ogrzewaniem. W 2020 roku Włochy stały się pierwszym krajem na świecie, w którym zrównoważony rozwój i kryzys klimatyczny są obowiązkowymi przedmiotami dla uczniów, z materiałami włączanymi do regularnych lekcji, takich jak matematyka i geografia¹⁰. I polska szkoła potrzebuje całościowego podejścia do edukacji klimatycznej i ekologicznej. Reformatorzy kształcenia

---

¹⁰ Zob. <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/13/new-zealand-schools-to-teach-students-about-climate-crisis-activism-and-eco-anxiety> [dostęp: 28.12.2021].

w Polsce powinni wsłuchać się w głosy uczniów (zob. s. 44 w niniejszym raporcie i dalsze), a przy opracowaniu nowego przedmiotu wziąć pod uwagę oczekiwania i rekomendacje młodych co do kształtu edukacji klimatycznej. Trzeba pilnie zmienić podstawę programową i podręczniki oraz kształcenie uniwersyteckie nauczycieli. Opieszałość w podejmowaniu tych wyzwań może oznaczać nieodwracalne skutki dla kolejnych pokoleń Ziemi.

Jak podkreślają znawcy tematu, musimy pomyśleć o zmianie języka, aby brzmiące w dalekiej perspektywie czasowej kwestie związane z łagodnymi, naturalnymi i dającymi się kontrolować „zmianami klimatu” stały się narracją o kryzysie klimatycznym, bo kryzys wymaga działań tu i teraz. Wymaga działań od nas wszystkich.

Komentarze do badań

prof. dr hab. Piotr Skubała

Edukacja klimatyczna kluczowym elementem globalnej odpowiedzi na zmiany klimatu – komentarz ekologa

prof. dr hab. Piotr Skubała

Uniwersytet Śląski, Wydział Nauk Przyrodniczych, Instytut Biologii, Biotechnologii
i Ochrony Środowiska

Sytuacja środowiskowa na planecie stale się pogarsza, rosną emisje gazów cieplarnianych, skutki zmian klimatu stają się coraz bardziej dramatyczne. Nie zostały dotąd podjęte skuteczne kroki w odpowiedzi na kryzys planetarny. Nigdy w historii ludzkości nie byliśmy jako gatunek w takim momencie i miejscu. Nigdy jeszcze za naszej bytności na tej planecie nie staliśmy wobec takiego wyzwania. Młodzież wychodzi na ulice w strajkach klimatycznych, ich liczba sięga kilku milionów. W 1992 roku świat podjął wyzwanie w odpowiedzi na zagrożenia środowiskowe w trakcie konferencji *Środowisko i Rozwój* w Rio de Janeiro zorganizowanej z inicjatywy ONZ. Jednym z kluczowych, przyjętych wówczas dokumentów, była tzw. Agenda 21. Przedstawia on sposób opracowania i wdrażania programów zrównoważonego rozwoju w życie lokalne. Zawiera cztery warunki gwarantujące udane wdrożenie zasad zrównoważonego rozwoju. Pierwszy z nich to edukacja ekologiczna.

Dzisiaj, w dobie kryzysu klimatycznego Organizacja Narodów Zjednoczonych wyraźnie stwierdza, że edukacja klimatyczna jest jednym z kluczowych elementów globalnej odpowiedzi na zmianę klimatu. Nauczanie oparte na aktualnej i rzetelnej wiedzy naukowej buduje świadome i odpowiedzialne postawy społeczne – niezbędne w obliczu wyzwań, z którymi muszą zmierzyć się obecne i przyszłe pokolenia. W polskiej szkole brakuje niestety pełnej i aktualnej wiedzy na temat sytuacji środowiskowej i klimatycznej w skali globalnej i w naszym kraju. W obecnej podstawie programowej nauczania w Polsce informacje na temat zmiany i ochrony klimatu są w większości rozproszone, wybiórcze, nie pokazują złożoności problemu. Tylko kilka wybranych tematów związanych ze zmianą klimatu znajduje się wyłącznie w rozszerzonych programach nauczania niektórych przedmiotów.

Panie dr Magdalena Ochwat i dr Anna Guzy po raz kolejny podjęły się diagnozy polskiej szkoły pod kątem obecności w niej edukacji klimatycznej. Tym razem ankietowani byli nie

nauczyciele, ale uczniowie. Odpowiedzi zawarte w raporcie z badań ankietowych wydają się szczególnie ważne w sytuacji, gdy coraz więcej osób, instytucji, już nie tylko uczniowie z Młodzieżowego Strajku Klimatycznego, domagają się wprowadzenia edukacji klimatycznej do polskiej szkoły. Pewne efekty tych starań już obserwujemy. W dniu 17 sierpnia 2021 r. minister klimatu i środowiska oraz minister edukacji i nauki podpisali list intencyjny wyrażający wolę współpracy na rzecz edukacji ekologicznej i klimatycznej. Było pokłosie kampanii społecznej *Tak! dla edukacji klimatycznej* i petycji za taką edukacją podpisaną przez ponad 60 tysięcy obywaterek i obywateli, przekazanej prezesowi rady ministrów. Wnioski przedstawione w raporcie przez autorki stanowią jednoznaczne wskazanie na pilną potrzebę wprowadzenia do szkół rzetelnej wiedzy na temat kryzysu klimatycznego i możliwości przeciwdziałania mu.

Niektóre z wyników ankiety budzą nadzieję, są dobrym prognostykiem. Niestety jest też wiele odpowiedzi dotyczących problematyki zmian klimatu, które zadziwiają i niepokoją, gdyż nie przystają one do aktualnego stanu wiedzy i obserwowanej sytuacji klimatycznej i środowiskowej. Ponad 75% ankietowanych uczniów zgadza się z poglądem, że globalne ocieplenie spotęgowane emisją gazów cieplarnianych jest faktem. Nieco więcej respondentów (ponad 86%) uważa, że ludzie są odpowiedzialni za zmiany klimatu. Niski jest procent uczniów (około 63%) uważających, że naukowcy są przekonani, że to działalność człowieka powoduje zmiany klimatu. To, że nie wszyscy uczniowie lub prawie wszyscy wyrażają tego rodzaju poglądy, jest niepokojącym sygnałem, gdyż w świecie naukowym panuje w tej kwestii pełny konsensus. W najnowszych analizach opublikowanych w październiku 2021 r. w „Environmental Research Letters” autorzy podają, że w ponad 99,9% recenzowanych artykułów naukowych dotyczących tej tematyki pojawia się wniosek, że zmiany klimatu są powodowane przez ludzi.

Dla blisko 70% uczniów tematyka związana ze zmianami klimatu jest ważna. Wydaje się, że to sporo, chociaż wielu z nas chciałoby, aby to była cała społeczność uczniowska. Jednym z najbardziej niepokojących wyników wielostronnych badań jest jakże niskie zaangażowanie młodych osób (około 17%) w działania i aktywności związane z edukacją dla klimatu. To powinno dawać nam do myślenia i tutaj jest ogromna rola dla nauczycieli i edukatorów. To, że zaledwie 8% uczniów sięga po książki związane z tematyką zmian klimatu nie dziwi, gdyż znamy niski poziom czytelnictwa w Polsce. Autorki pytały respondentów także o smutek i apatię oraz lęk o przyszłość związaną z kryzysem klimatycznym. Odpowiednio ponad 38% i 56% uczniów odpowiedziało twierdząco na te pytania. Wydaje się, że nie

najwyższy procent młodzieży wyrażających tego typu emocje powinien cieszyć. Jednak biorąc pod uwagę diagnozy naukowców opisujących stan środowiska i klimatu na naszej planecie jako niezwykle poważny, powinniśmy wszyscy doświadczać tego rodzaju stanów, gdyż dopiero po ich przeżyciu jesteśmy w stanie podjąć adekwatne działania w trosce o planetę.

Z pytań w ankiecie dotyczących edukacji klimatycznej w szkole wynika, że młodzież jest w pełni świadoma braków w tym zakresie. Zaledwie niespełna 14% uczniów jest usatysfakcjonowanych jakością edukacji dotyczącej klimatu w ich szkole. Ponad 62% uczniów zwraca uwagę, że problemy związane ze zmianami klimatu nie są poruszane na lekcjach. Około 16% uczniów deklaroowało, że na lekcjach języka polskiego pojawiła się tematyka dotycząca globalnego ocieplenia. W ankiecie młodzież wskazywała na wiele konkretnych form edukacji dla klimatu.

Komentując jednym zdaniem wyniki ankiety *Uczniowie wobec zmian klimatu* autorstwa naukowczyni z Uniwersytetu Śląskiego, można przywołać słowa Olgi Tokarczuk z jej przemowy noblowskiej: „Świat umiera, a my tego nie zauważamy”. Niestety te słowa w dużym stopniu oddają stan edukacji klimatycznej w polskiej szkole. Najwyższy czas, aby uczniowie uczyli się prawdy o świecie, w którym przyszło im żyć, o skali zagrożenia dotyczącego m.in. zmian klimatu i koniecznych działaniach. Wprowadzenie edukacji klimatycznej do szkół daje szansę na wychowanie pokolenia młodych ludzi, którzy pokażą pozostałym, jak troszczyć się o miejsce, w którym żyjemy. Rzecznik praw obywatelskich dr Adam Bodnar, gdy wystąpił do MEN w 2020 roku o wprowadzenie w szkołach zajęć na temat klimatu, podkreślał, że powinno ono być potraktowane przez szkoły jako jedno z najpilniejszych zadań.

Komentarze do badań

prof. dr hab. Bernadetta Niesporek-Szamburska

Uczniowie wobec zmian klimatu – komentarz językoznawczyni i dydaktyka o raporcie z badań sondażowych

prof. dr hab. Bernadeta Niesporek-Szamburska

Interdyscyplinarne Centrum Badań nad Edukacją Humanistyczną, Instytut Językoznawstwa,
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Raport z badań ankietowych pt. Uczniowie wobec zmian klimatu to już kolejne opracowanie, w którym dwie badaczki z Uniwersytetu Śląskiego, dr Anna Guzy i dr Magdalena Ochwat, zajmują się diagnozowaniem edukacyjnej reakcji na kryzys klimatyczny w polskiej szkole. We wrześniu minionego roku (2021) naukowczynie opublikowały badanie oceniające wrażliwość nauczycieli polonistów na kwestie związane z kryzysem klimatycznym. Tym razem skierowały swoją uwagę ku podmiotowi nauczania – uczniom, by oszacować jakość ich wiedzy, zaangażowania i świadomości w odniesieniu do zmian klimatu.

Ocena taka staje się niezbędna, skoro wiemy, że edukacja z jednej strony jest motorem wszelkich zmian, a szkoła – obok rodziny – to środowisko wywierające najsilniejszy wpływ na rozwój społeczny i emocjonalny człowieka. Z drugiej strony – w polskiej edukacji od czasu wydania Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej w 2001 roku – ani nowa Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju, ani opis zbliżającej się katastrofy ekologicznej w ostatnim raporcie IPCC, ani żądania Młodzieżowego Strajku Klimatycznego, nie doprowadziły do efektywnej debaty programowej na temat celów i treści edukacji ekologicznej oraz jej miejsca w szkole. Wśród przedmiotów nauczania wciąż nie ma edukacji ekologicznej, klimatycznej czy edukacji dla zrównoważonego rozwoju. A jednak znaczenie problematyki klimatycznej, jej udział w głównych nurtach rozwojowych spowodowały, że treści proklimatyczne są obecne w polskiej szkole (świadczy o tym chociażby pierwszy raport Anny Guzy i Magdaleny Ochwat). Jak oddziałują na uczniów, jak ich wzbogacają, na ile treści te stają się powszechne wśród odbiorców, jakie oceny jakościowe ze strony uczniów są wystawiane takim edukacyjnym poczynaniom polskich nauczycieli?

O tym mówi raport śląskich badaczek i już z tego względu opracowanie ma wartość nieocenioną. Nie jest mi znane inne opracowanie rzetelnie mierzące autentyczne (choć deklaratywne) postawy uczniów wobec zmian klimatycznych. To badanie przeprowadzone na dużej próbie: wzięło w nim udział 2181 uczniów i aż 1227 ankiet poddano szczegółowej analizie (zostało w pełni wypełnionych), diagnozuje szczególnie precyzyjnie śląski dyskurs dydaktyczny – zwłaszcza jego młodzieżowych uczestników (uczniów w wieku 15-18 lat).

Przyjrzyjmy się wynikom badań. Większość młodych respondentów – 75,71%, uznaje, że globalne ocieplenie jest faktem oraz że za ten stan odpowiadają ludzie (tak uważa 86,39% badanych). To duży odsetek badanej populacji, ale już w świetle tych danych możemy powiedzieć, że nasze przekonanie o stuprocentowej (lub prawie stuprocentowej) akceptacji młodych ludzi dla działań proklimatycznych są nieco na wyrost. I rzeczywiście w kolejnym etapie badania odnajdujemy dane mówiące, iż jedynie dla niecałych 70% uczniów problemy związane ze zmianą klimatu są ważne, a tylko 17,36% z nich aktywnie uczestniczy w działaniach proklimatycznych. Jak wynika z opisu, są to najczęściej działania w zakresie „domowej i szkolnej ekologii”.

Już te dane świadczą, że wszelkie działania edukacyjne dla klimatu są dramatycznie potrzebne! Zwłaszcza te, których efektem może być zmiana postaw młodych ludzi, edukacyjne inicjatywy nauczycieli humanistów, włączających edukację dla klimatu w obręb swoich przedmiotów. Edukację, która budzi wiarę w możliwości wpływania na politykę klimatyczną (bo tylko niecałe 65% badanych ma taką nadzieję). Edukację podbudowaną społecznym i filozoficznym kontekstem, nawiązującą do toczącej się obecnie w świecie dyskusji o stosunku człowieka do środowiska, wykorzystującą światową literaturę na ten temat... Bowiem twardej wiedzy na temat zmian klimatu młodym ludziom także brakuje, skoro jedynie 63,24% badanych zgadza się ze stwierdzeniem o naukowym potwierdzeniu wpływu człowieka na środowisko i klimat (na marginesie: uczniowie niewiele czytają na temat zmian klimatycznych (8,15%), nie znają także zbyt wielu filmów na ten temat (31,7%).

To fakty z raportu, które mogą niepokoić, ale które tym bardziej powinny poruszyć pedagogów i decydentów mających wpływ na zmiany szkolnych programów. Zmiany konieczne, jeśli spojrzeć na część raportu skupioną na badaniach związanych z edukacją klimatyczną. Ta część ukazuje, że młodzi respondenci są świadomi swej niewiedzy i chcą ten fakt zmienić: jedynie bowiem niecałe 14% badanych jest zadowolona z dotychczasowej edukacji na temat zmian klimatu, nie podoba im się, że tematyka ta nie jest poruszana na lekcjach. A jeśli już pojawia się na lekcjach, edukacja dla klimatu odbywa się – zdaniem

respondentów – ze zbyt małym zaangażowaniem nauczycieli, czasem mających zbyt małą wiedzę i zbyt słabo aktywizujących własnych uczniów. Uczniowie pragną bowiem wiedzy zdobywanej w praktyce, doświadczanej – powiedziałby pedagog – współtworzonej w myśl idei konstruktywizmu w grupie rówieśników i jedynie pod czułą opieką nauczyciela. Uczniowie cenią także debaty i dyskusje, a także – co szczególnie cenne w edukacji dla klimatu – przy zaangażowaniu wszystkich interesariuszy dyskursu dydaktycznego (szkolnego): uczniów – nauczycieli – rodziców. To przywołane pewnie dosyć przypadkowo, choć z głębi własnych potrzeb partnerstwo edukacyjne: rodzaj swoistych relacji między trzema podmiotami: wychowankiem, nauczycielem i rodzicami, którzy mają wspólny, zaakceptowany przez trzy strony cel, pozytywne nastawienie emocjonalne względem siebie, wzajemny szacunek, współdziałanie i współodpowiedzialność. Taki rodzaj edukacji będzie dobrze oddziaływać przy rozwiązywaniu każdego problemu, na pewno też stanowiłby jedną z najlepszych zasad edukacji dla klimatu. Uczniowie, młodzi respondenci mają świadomość tego, co w edukacji posłużyłoby dobru planety.

I jeszcze słowo do tej części raportu, która relacjonuje badania dotyczące edukacji dla klimatu na języku polskim. Uczniowie po kolei stwierdzają, które tematy są intensywniej lub słabiej obecne na języku polskim. Zadziwia fakt, że prawie zupełnie nieobecny tematem dla respondentów ze Śląska są na języku polskim problemy związane z krytyką wydobycia węgla i smogu. To wyraźny sygnał do koniecznej w tym zakresie zmiany. Uczniowie wyraźnie sygnalizują chęć rozwiązywania problemów w dyskursie edukacyjnym, przy zastosowaniu zasady partnerstwa edukacyjnego. Czyż nie należałoby tej zasady wykorzystać w edukacji międzypokoleniowej dla klimatu: rozwiązywania trudnych problemów w rodzinach od pokoleń tkwiących w tradycji górniczej i odchodzących od tej tradycji – w nawiązaniu do literatury, ale też z odwołaniem do wiedzy (oparta na węglu gospodarka, niski udział energii odnawialnej w bilansie energetycznym, wysoki poziom marnotrawstwa energii). Zadania szkoły śląskiej w tym zakresie są ogromne, a przedstawiony raport konkretyzuje braki i oczekiwania ze strony młodych partnerów w dyskursie edukacyjnym.

Uczniowie wobec zmian klimatu – perspektywa unijna

Amanda Caban

EUROPE DIRECT Śląskie

Kryzys klimatyczny galopuje na naszych oczach, każdego dnia przychodzi nam mierzyć się z konsekwencjami wieloletnich zaniedbań, co gorsza część skutków zmian klimatu jest już nieodwracalna. Pojawiają się coraz to nowsze badania, opracowania, głosy naukowców, które wskazują, że sami przyczyniamy się do napędzania kryzysu klimatycznego. Dlatego nikogo nie powinien dziwić fakt, że klimat jest jednym z priorytetów dzisiejszej Unii Europejskiej.

Oficjalnie 28 listopada 2019 r. Parlament Europejski ogłosił kryzys klimatyczny i wezwał kraje członkowskie do stosowania odpowiednich przepisów unijnych w celu utrzymania globalnego ocieplenia poniżej 1,5°C. Komisja Europejska reagując na naglące potrzeby miesiąc później przedstawiła propozycję Europejskiego Zielonego Ładu a w kolejnych wnioskach ws. europejskiego prawa o klimacie, na mocy którego kraje członkowskie podejmą walkę o neutralność klimatyczną do 2050 r. 29 listopada 2021 r. pierwsze unijne prawo klimatyczne weszło w życie, zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami przewiduje osiągnięcie neutralności klimatycznego do 2050 r. oraz wyznacza pośredni cel zwany „Fit for 55” – polegający na redukcji emisji gazów cieplarnianych netto o co najmniej 55% do 2030 r. Dziś, jak wynika z najnowszego raportu IPCC, wiemy jednak, że Ziemia ociepli o 1,5°C już do 2040 r., dlatego tym bardziej konieczne są dalsze, ambitniejsze kroki.

Badania prowadzone przez dr Annę Guzy oraz dr Magdalenę Ochwat z Uniwersytetu Śląskiego są niezwykle istotne, ponieważ badają szczególnie ważną grupę naszej europejskiej społeczności. Nie od dziś wiadomo, że młodzież jest naszą przyszłością i należy ją angażować w rozmowy o przyszłości Unii. Ursula von der Leyen w Orędziu o stanie UE za 2021 r. podkreśliła, że *„Nasza młodzież nadała znaczenie empatii i solidarności. Młodzi ludzie uważają, że jesteśmy odpowiedzialni wobec naszej planety. Niepokoją się o przyszłość, ale jednocześnie są zdecydowani uczynić ją lepszą.”* Zestawiając słowa Przewodniczącej von der Leyen z wynikami badań dr Guzy i dr Ochwat, nietrudno dojść do wniosku, że w polskich szkołach powinien zostać położony większy nacisk na edukację klimatyczną,

żeby również naszym młodym rodakom uświadomić skutki ciężącego nad nami kryzysu klimatycznego i zmobilizować do stanowczego działania.

Szkoła to przestrzeń kształtująca młode umysły, dlatego to tam dzieci powinny dostawać gruntowną, bieżącą wiedzę na temat aktualnej sytuacji na Ziemi, poznać ciąg przyczynowo skutkowy, a tym samym nauczyć się krytycznej percepcji docierających do nich różnymi kanałami informacji.

Rok 2022 został ogłoszony Europejskim Rokiem Młodzieży, z tej okazji Parlament Europejski przygotował szereg inicjatyw dla młodych, w tym zwłaszcza kontekście wyzwań klimatycznych. Również jako Punkt EUROPE DIRECT Śląski plan działań na nadchodzący rok oparliśmy na trzech filarach Europa, Młodzież, Klimat. O klimacie będziemy rozmawiać dwutorowo poprzez – Młodzieżową Akademię Klimatyczną oraz Akademię Humanistyki Środowiskowej. MAK to cykl dla młodzieży z województwa śląskiego, podczas którego poznają kluczowe problemy klimatyczne, zależność międzynarodową, przykłady dobrych praktyk. Celem Akademii jest uświadomienie a zarazem zachęcenie śląskiej młodzieży do wspólnej walki o klimat. Natomiast AHŚ będzie cyklem dla nauczycieli z województwa śląskiego o tym jak wprowadzać tematy związane z kryzysem klimatycznym, uczyć krytycznego myślenia, ożywiać podstawę programową bieżącymi problemami i zagadnieniami europejskimi.

UCZNIOWIE WOBEC ZMIAN KLIMATU RAPORT Z BADAŃ 2022

Raport dostępny na stronach:

www.us.edu.pl

www.europedirect-slaskie.pl

Kontakt ws. raportu:

dr Anna Guzy: anna.guzy@us.edu.pl

dr Magdalena Ochwat: magdalena.ochwat@us.edu.pl

• **Visegrad Fund**